

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam 108. szám
2006. február

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

„...Te, aki fenntartod a szenteket és megtisztítod a bűnösöket, és a Mindenható Atya élő és elevenítő akarata folytán templomokká formálsz azokat. Kegyelmed által szabadíts meg minket minden tisztátalan cselekedettől, amely nem tetszik a Te bennünk való jelenlétednek, nehogy kialudjon bennünk kegyelmed világosságának uralma érzéki tekintetünk és gondolkodásunk által, mert mi valljuk, hogy Te egyesülsz velünk az imádság és erkölcsünk ártatlansága által...”

E hó elején (2-án) levő ünnep tárgya: Jézus bemutatása a templomban. Ide illik az ima gondolata: Isten minket is templomokká formál: a Szentlélek templomává (ahogy a Szentírás is mondja). De ehhez szükséges az imádság, a bűnbánat, s közeleg a nagybőjt, ennek ideje...

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható

Elektronikus levélcímünk (E-mail):

magyar.ormeny@axelero.hu magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Metz Katalin

In memóriám Agárdy Gábor

Lassan nyugovóra térnek az Olümposzi istenek. A színművészet e világi bálványai. A ledönthetetlenek. Akik a múlt század nagy tanúiként, a szerepbőség tarisznyájával a hátukon immár önnön emlékművékké váltak. Hiába döntötte le őket a magas kor megannyi nyavalyája. Thália templomának csarnokában s az emlékezet labirintusában ott állnak kortalanul Sinkovits, Tolnay, Bessenyei után most Agárdy Gábort ragadta el a halál. De nem panaszkodhatunk, hiszen majd 84 esztendejéből 68-at igen, majd hogynem hetvenet töltött színpadon, több nemzedék öröme.

Honnan és hogyan indult, tizenöt esztendősen a „táncos boy”, ahogy a lexikon aposztrofálja a kamasz színészt, hogy eljusson a komikus, mi több, operett-, azután a karakterfigurák mestermunkáin át a Márai-könyv, *A gyertyák csonkig égnek* színpadi és filmes adaptációjának tragikus, katartikus főszerepéig?

Szülővárosa, Szeged indította el a pályán, 15 évesen már „kardalos és táncos boy” az ottani teátrumban. 1938-ban elvégzi az Országos Színészegyesület tanodáját. 1941-ig Szegeden, 1952-ig kisebb vidéki társulatok, illetve három évig a Miskolci Nemzeti Színház tagja. Hároméves kitérőt tesz bonvivánként a Fővárosi Operettszínházban, majd 1955-től az Ifjúsági Színház és a Petőfi Színház művésze. 1964-ben jegyzi el magát a Nemzeti Színházzal, amelynek (illetve utódjának, a Pesti Magyar Színháznak) jó negyven esztendeje népszerű és megbecsült művésze. Még a legnagyobbak között is ritkán találni ennyire közkedvelt

színészt, természetessége, ember közeli játéka, hihetetlen sokoldalúsága, ami valamennyi műfajban otthonossá tette, kiapadhatatlan humora, könnyedsége, bájos frissessége késő öregkoráig a közönség kedvencévé emelte.

Nem maradtak el a legmagasabb szakmai és állami kitüntetések sem: *Jászai Mari-díj* (1958, 1962), *érdemes művész* (1968), *kiváló művész* (1980), majd 85-ben megkapja a *Kossuth-díjat*. A *Nemzeti Színház örökös tagja* 1989 óta, a *Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével* 1995-ben tüntetik ki, 2000-ben lesz a *Nemzeti Színész*, 2002-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje* a csillaggal birtokosa, és ugyanez évtől *Budapest díszpolgára*. A vérbő komédiás, a snájdig bonviván, az aprólékos-hitelesen kimunkált, agárdysan eredeti és hibátlan karakterek, az életteli drámai hősök, a legváltozatosabb műfajok mindig talpraesett figurái, az élet és emberszeretet, az esendő kisember, a csavaros eszű polgárok, a sors kivetettjei (Bubnov: Az éjjeli menedékhelyben) mind-mind szorgalmas élettanulmányok eredményei.

Kisujjában a szakma, de - kivált utolsó évtizedében - már a rutint is levedli. Több, mint száz szerepe felsorolhatatlan A Szellemtől a Bicska Maxin, a Sipos úron (Üvegcipő), a Liliomon, a Rokonok polgármesteréig, Valkaytól (Légy jó mindhalálig) Katz tábori lelkészen át Grossig (Gyurkovics: Halálsakk), Doolittle-ig (My Fair Lady) se szeri se száma emlékezetes szerepeinek, nem szólva film-, tévé- és rádiószerepléseiről. Ki hinné, hogy tavaly még a Pesti Magyar Színház négy repertoáron lévő darabjában is végigjátszotta az évadot? A Bob herceg Pomponius udvarmestereként, Az Orfeusz az alvilágban mint Styx Jankó, Mrozek Tangójában a finoman-szarkasztikusan karikírozott Eugénusz nagyapa szerepében és a Márai darab bensőséges, fojtott lírájával átszótt, puritán eszközökkel, elmélyült alkotómunkával megformált Konrádjában, mellyel 83 évesen is pályája csúcán állt.

A sors még kegyesen engedélyezte számára, hogy élete, művészi pályája emberi tartása, művészként is tisztos polgár mivolta megmutatkozhassék utoljára a nyáron befejezett, Iglódi István rendezte Márai-film sorsverte, idős arisztokrata, Konrád szerepében, melyet csak február 5-én, a filmszemlén láthatunk (mozi-ba nem kerül), olyannyira szűkös volt *A gyertyák csonkig égnek* költségvetése. Sipos József producer, órákkal Agárdy Gábor halála után, megrendülten mesélte, hogy súlyos betegen, áttétek okozta fájdalmakat leküzdve napi 8 órás forgatáson állta a lámpák fényét, s a legyengült, elkínzott ember titkokat rejtő, óriási művésszé vedlett percek alatt, amint csattant a jelzés. Önnön sorsát, pályáját, emberi, színészi ars poétikáját összegezte a vásznon, mondhatni, üzenetét az utókornak. Akinek van szeme, láthatja, akinek van füle, hallhatja, miként kell emberként élni, megmaradni.

(Megjelent a Magyar Nemzet 2006. január 20-i számában)

* * *

Kárpáti György

Agárdy - az „örömszínész”

- *Bessenyei Ferenc egy alkalommal - némi gúnnnyal - „örömszínésznek” nevezett...*

- Nem dicséretnek szánta, ezért kicsit rosszul esett. Bár igazat mondott: valóban örömszínész vagyok. Nem is akartam más lenni. Nem állok be a pénz után loholó kollégák népes seregébe, számomra a közönség szeretete a legfontosabb.

- **Több mint fél évszázada vagy a pályán. Ezalatt változtak a rendszerek, építettük a szocializmust, építjük a kapitalizmust, csak egy valami nem változott. Este hétkor felmegy a függöny...**

- Fel kell mennie. Nekem pedig, ha eljön az este, mennem kell. Amikor már nem akarok színpadra lépni, gondoskodhatnak a temetéséről. Bár az is az igazsághoz tartozik, hogy nem is olyan rég arra gondoltam: abbahagyom a színészetet. Elég volt. Akkoriban annyit támadtak, olyan rosszízű mocskolódásokat írtak rólam egyes kritikus urak, hogy elvették a kedvemet a pályától. *Tolnay Klárka* - kinek partnere lehettem *A nagymamában* - tartotta bennem a lelket. Ő beszélt rá, hogy ne hagyjam abba, ne is figyeljek a támadásokra. Neki köszönhetem, hogy „túléltem” ezeket a rossz napokat, heteket, hogy túltettem magam a kritikai ösztűzön.

- **És dolgozol tovább...**

- Igen. Játsszom az évek óta táblás házzal menő My Fair Lady-ben, 1996 decemberében pedig premierem lesz. Hunyady Sándor Lovagias ügy című művében megkaptam Kabos Gyula régi, parádés szerepét. Én leszek a megszegényített kisember. Virág úr, akit Kabos oly zseniálisan játszott el színpadon és filmen. Hosszú idő után újra filmezek is: remek szerepet kaptam Palásthy György A retur szomorkás vígjá-

tékában. A történet hősei, hetven éven felüli öregurak, akik már ingyen utazhatnak. Ezeknek az embereknek az jelenti az egyedüli szórakozást, ha vonaton bejárhatják Magyarországot. Olyan jeles pályatársak partnere lehetek, mint Sinkovits Imre, Bárdy György, Gera Zoltán, Kibédy Ervin és a neves erdélyi színművész, Lohinszky Lóránd.

- Mielőtt e könyvet befejezném, már csupán egyetlen kérdésem van. Ha 1997. augusztusában, a 75. születésnapodon meglátogatna egy jó tündér, s ajándékképpen felajánlaná, hogy teljesíti három kívánságodat, mit kérnél tőle?

- Először is egészséget, mert az a legfontosabb. A második kívánságom az lenne, hogy még az én életemben épüljön fel az új Nemzeti Színház. S végül egy-két jó szerepet is kívánnék magamnak, mielőtt végleg „felszerződnek” a mennyei társulatba.

(A beszélgetést Kárpáti György kilenc évvel ezelőtt, Agárdy Gábor 75. születésnapja alkalmából készítette.)

Agárdy Gábort, a Nemzet színészét 2006. február 1-én 15 órakor kísérték utolsó útjára a Farkasréti temetőben. Temetésére következő számunkban visszatérünk.

*

Az első ízben 2000-ben odaítélt Nemzet Színésze elismerést a jutalmazottak életük végéig viselik; a kitüntető címet egyszerre tizenketten birtokolhatják, s ha valamelyikük elhalálozik, a címet újraadományozzák.

Az Agárdy Gábor halálával megüresedő helyről a temetés utáni hetekben tanácskoznak a Nemzet Színészei; a kiválóságok legutóbb 2005 januárjában ültek össze, akkor Zenthe Ferencet választották maguk közé Bessenyei Ferenc helyére.

* * *

Dr Issekutz Sarolta

Beszámoló

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2005 évi működéséről

Az információs iroda üzemeltetése, a közösség összefogása, bővítése Örményországra is kiterjedően, sikeres volt. Széleskörű információs szolgáltatást bonyolítottunk titkárnő nélkül személyesen, telefon, fax, e-mail és postai úton. A korábbi évek rendezvényei videóra felvett anyaga digitalizálása megtörtént.

Hat pályázatot adtunk be: az Országgyűléshez, a NKÖM-hez, a Fővárosi Közgyűléshez, továbbá az Országos Örmény Önkormányzathoz - a működés biztosítására. Valamennyi támogatást kapott, bár a költségvetés 1/4 részét fedezte csupán.

A személyi jövedelemadó 1 % felajánlásokból 610 eFt támogatást kaptunk, melyet ezúttal is hálásan megköszönünk.

Együtműködésünk az EÖGYKE képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatokkal: I., II., VI., IX., XI., XII., XIII., XIV. és XV. kerületekkel, a Fővárosi Örmény Önkormányzattal, Országos Örmény Önkormányzattal ez évben is sikeres volt, amely együttműködés felértékelődik a jövő évi új választási rendszer bevezetésével.

A hazai örménység érdekképviselete, érdekérvényesítése ügyében állásfoglalásokat tettünk a kisebbségi televízió és választójogi törvény módosítása kapcsán, a kisebbségi nyelvhasználat kérdésében, kisebbségi kultúra megőrzése, kisebbségi médiumok ügyében. Több konferencián vettünk részt e témakörökben. 2005 év áprilisában a Nemzetközi könyvvásáron vettünk részt kiadványainkkal, könyveinkkel, valamint december 18-án a Magyar Művelődési Intézetben könyvkiállításon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek havilapunk IX. évfolyamát jelentettük meg, 1600-1800 példányban, ingyenesen, ebből kb. 500 db-ot Erdélyben küldünk szét. A lap kiadásához támogatást csupán 100 e Ft-ot kaptunk (Föv. Kisebbségi Bizottság), továbbá a II. kerülettől külön pályázati támogatás formájában 550 eFt-ot. Az éves költségvetése megközelítőleg 4 millió Ft, melyhez a Fővárosi Örmény Önkormányzat nyújtott segítséget, továbbá támogatta a kiadást 50 eFt-al a XII. ker. ÖKÖ, 100 eFt-al a XI. ker. ÖKÖ. Ebben az évben is megjelent az Évkönyv 200 példányban, főleg a könyvtárak, közgyűjtemények, nagy civil szervezetek részére ingyenesen eljuttatva.

A Fővárosi Örmény Klub a 10. évfolyamát zárta a 10. közös karácsonyunkkal. A klub a társult kerületi örmény önkormányzatok segítségével valósult meg: egy alkalommal az I., VI., XI., XII. kerületi ÖKÖ

rendezett estet, 2 alkalommal a II. ker. ÖKÖ. Egy alkalommal támogatta anyagilag a klubot az OÖÖ és a XIII. kerületi ÖKÖ. A többi alkalom a FÖÖ és az EÖGYKE között oszlott meg.

A Szongott Kristóf díjat idén is átadtuk, immár 7. alkalommal. Díjazottunk **Vicelár Mária**, az *Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia egyháztanácsosa* volt. A díj egy 13 cm átmérőjű bronz Szongott Kristóf plakettből (Török Gábor nagybányai ötvösművész alkotása) és oklevélből áll, könyvajándékokkal.

Idén megtörtén a **kapcsolatfelvétel Örményországgal**, amely talán az év legfontosabb projektje volt. Májusban 28 fős képviselőcsoport, október végén az elnök és tolmácsa vette fel a kapcsolatot az óhazával, a kultúra legfontosabb képviselőivel, melynek során kb. 150 könyvet adományozott az Egyesület a közgyűjteményeknek, protokoll személyeknek. Bemutakozó műsorunkban az erdélyi örmény diaszpórát mutattuk be, kulturális identitásörzését, történelmét versek és zene kíséretében.

Itthon idén 4 kiállítást rendeztünk: januárban a IX. kerületben, áprilisban a genocídium emlékére az Orlay utcai templomunkban, az Aradi Vértanúk emlékünnepségére a Főpolgármesteri Hivatal dísztermében és novemberben a II. kerületben az *Örményországban jártunk. Az örmény népművészet* című nagyszabású kiállítást.

Jerevánban három kiállítást rendeztünk egyszerre: Genocídium emlékkiállítást *Vákár Tibor Ararát szimfónia* grafikasorozatából és *Szabó László* fotóiból, *Lászlóffy Aladár* verseivel, valamint az EÖGYKE által kiadott és támogatott könyvekből. Mindhárom kiállítás anyagát adományoztuk a jereváni társszervezetnek: Örményország-Magyarország Együttműködési Egyesületnek és a közgyűjteményeknek. Két kiállítás anyagát adományoztuk 2005-ben a Gyergyószentmiklósi Plébániának: a *Genocídium emlékkiállítást* és *Gross Arnold grafikusművész életmű kiállítását* vándorkiállítás céljára.

Az Egyesület 2005-ben önállóan nem tudott könyvet kiadni, csupán a 2005 évi évkönyvet, de két könyv megjelenését támogatta: *Enyedi Sándor: Színészek, színházak városok* című kislexikont és *Dr. Száva Tibor Sándor: Magyarörmények az I. világháborúban* című könyvét.

Számtalan **kulturális rendezvényt szerveztünk**, vagy vettünk részt rajta: 1848-49-re emlékeztünk: március 15-én koszorúzásokkal, október 4-én az Aradi Vértanúk emlékünnepség a Városházán, amelyet anyagilag támogatott az Országos, a Fővárosi és több kerületi ÖKÖ is. A rendezvényt kb. 300 fő tisztelte meg jelenlétével. Koszorúztunk Budapesten és Aradon, továbbá október 23-án Budapesten.

Örmény katolikus búcsúkon vettünk részt csoportosan: Szamosújváron (Világosító Szent Gergely), Erzsébetvárosban (Nagyboldogasszony nap) és az Orlay utcában (Fogolykiváltó Boldogasszony).

Irodalmi pódiumműsorokat szerveztünk a kiállítások, kisebbségi napok alkalmából.

Idén is **barangoltunk őseink földjén** augusztus utolsó hetében, immár 9. alkalommal szervezett nagycsoportos utazás során, amelyről nosztalgiaklubot is rendeztünk.

Együttműködtünk és támogattuk az erdélyi (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros, Csík-szépvíz) és az Orlay utcai örmény katolikus plébániákat idén is, hogy műemlékeink fennmaradását, állagát megőrizhessük.

Támogattuk erdélyi és hazai társadalmi szervezeteinket természetben (könyvek, kiadványok, kiállítási anyagok) és pénzadományok formájában, segítve működésüket. A pénzbeli céladományokat eljuttattuk a támogatottaknak.

Az év egyik nagy projektje volt a **Vatikáni Örmény Kódexgyűjteményből** a Fővárosi Örmény Önkormányzattal közösen beszerzett és finanszírozott **3 kódexmásolat** bekötött formában történő adományozása a Jereváni Matenadaran kéziratgyűjteménynek, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az eredeti tulajdonos Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia Könyvtárának.

Folytattuk a genealógiai kutatásokat, feldolgozása, digitalizálása megtörtént. Sok kutatónak, egyetemistának adtunk segítséget szakdolgozataikhoz, amelynek igen örülünk.

A 2005 év átütő sikere az **örményországi kapcsolatfelvétel** volt, amelynek során igazi örményként fogadtak bennünket. Megdöbbenett mindenkit, hogy mennyire ragaszkodunk gyökereinkhez, kultúránkhöz, hagyományainkhoz, magyar anyanyelvünként, több száz éve elszakadva az óshazától.

Az Egyesület eddigi működését a Magyar Művelődési Intézet által 2005-ben alapított **Pro Cultura Minoritatum Hungariae** emlékplakettel és oklevéllel díjazta, elsőként a hazai örménység köréből, amelyet egy gálaműsor keretében adtak át az Egyesület elnökének, a többi kisebbségi díjazottal együtt. Büszkék vagyunk rá, hogy működésünkre mások is számítanak, és felfigyeltek ránk.

(Az EÖGYKE elnökének beszéde elhangzott a Fővárosi Örmény Klub
2005. december 15-i évzáró rendezvényén)

* * *

Örmény népmesék a klubesten

Agárdy Gábor Kossuth-díjas színművészre emlékeztek legutóbbi klub rendezvényükön a Fővárosi Örmény Klub résztvevői, a neves örmény származású művész ugyanis épp aznap, 2006. január 19-én hunyt el. *Dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök asszonya felidézte és méltatta a színművész életútját, majd tiszteletére egyperces néma felállással adóztak a jelenlévők. (Agárdy Gáborról szóló írásaink fentebb olvashatók.)

Ezt követően került sor a tervezett programra. *Várady Mária* színművész, *Kátainé Szilvay Ingrid* énekművész, valamint *Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit*, a XII. ker. Örmény Önkormányzat elnöke örmény népmesék felolvasásával szórakoztatta a nagyérdeműt. A *Ion Apostol Popescu* (1920-1984), az örmény kultúra elhivatott kutatójának népmese gyűjteményéből felolvasott mesék az élet nagy igazságairól: szépségről, irigységről, küzdelemről, de mindig a jóság győzelméről és az emberség diadaláról szóltak. Ion Apostol Popescu néprajzkutatói munkásságát kiterjesztette egész Erdély területére, s különös figyelmet szentelt az örmény népmeséknek. Munkásságának eredménye az általa gyűjtött „*Erdélyi örmény népmesék*” című kötete.

A Fővárosi Örmény Klub záró programjaként az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hivatalos küldöttségének örményországi útjáról láthattak érdekes képes beszámolót a klubest résztvevői. A felvételeket *Heim Pál* készítette.

(Frigyesy)

* * *

Szakács Gábor

A radzsasztáni kapcsolat *Aradi Éva india-kutató a hunok történetéről (2. rész)*

A történelemlékek hunokról szóló fejezete általában a Kárpát-medencébe keletről érkezett, Attila király vezette népcsoporttal foglalkozik. A hunok másik, a mai India Radzsasztán elnevezésű vidékére vonult és ott letelepedett csoportját csak a szakirodalomból ismerhetjük. A Demokrata dr. Aradi Éva India-kutató, a Magyarok VI. Világtalálkozóján A magyarság és a Kelet őstörténeti értekezlet elnöke segítségével tekinti át történetüket.

- Milyen forrásokra támaszkodhatunk?

- Miközben a fekete hunokról a Kaukázusba érkezésükig jóformán semmit nem tudunk, addig a fehér hunokról jóval több írásbeli forrás áll rendelkezésre. Ennek egyszerű magyarázata, hogy a fehér hunok két, írásbeliséggel rendelkező népet hódítottak meg - a perzsákat és az indusokat -, és persze mellettük ott voltak a kínaiak buddhista szerzetesei, akik állandóan Indiába jártak feljegyzéseket készíteni. Az indusoknál elsősorban a szanszkrit forrásokat vehetjük figyelembe, de ott vannak *Firdauszi* perzsa történetíró, valamint egy írni-olvasni tudó *Kozmosz Indikopleusztész* nevű görög hajós beszámoló. Bár *Alberuni* arab történetíró csak néhány száz évvel később járt ezen a vidéken, akkor még létezett Kasmírban a hun királyság, ahol az ott élőkkel kapcsolatot tudott teremteni. Amikor India visszanyerte függetlenségét, hús évre rá kezdődtek el a nagyobb ásatások és a történészek kutatásai. Egyikük itt is volt a Magyarok VI. Világtalálkozóján, *Dr. Shashi*, az Indira Gandhi Egyetem történészprofesszora, akinek alapműve a Királyi pástorok. Harminc éve írta, és személyesen ismeri azokat a törzseket, akik mind a mai napig a fehér hunok leszármazottainak vallják magukat. Ők a *rádzsputok* és a *gurdzsárok*, akik Kasmírban, Pandzsábben és Radzsasztánban élnek, lélekszámuk harmincmillióra tehető.

- Ezek hol helyezkednek el az indiai népcsoportok rangsorában?

- Főleg a második, a ksatrija, azaz a harcászput kaszthoz tartoznak, ők adják a maharadzsákat. A Udaipuri maharadzsák tudják is magukról, hogy 1500 éves nemzetség tagjai, elődeik közé tartozott a második nagy hun király, Mihirakula. A Nap nemzetségéhez tartozónak, természetvallás-imádónak vallották magukat, táltosaik voltak, egyébként Indiában a népesség fele a Naptól, a másik fele a Holdtól származtatja magát. Ez utóbbi főleg azért érdekes számunkra, mert az *Árpád-sávós* zászló is pont ezt fejezi ki, ami eredetileg nem fehér, hanem ezüst színű volt. Akik tehát ebbe belekötnek, azoknak fogalmuk sincs arról, hogy az a Nap és a Hold jelképe. A parasztság, a földműves állattenyésztők leszármazottai a gurdzsárok. Mindkét kaszt tudja, hogy valahol nyugaton van egy nagy rokon nép, akit ők magyarisztáninak neveznek. Nem használják a nemzetközileg ismert *Hungarian, Hongrois, Ungeresi, Ungarn* kifejezése-

két. Ez azért jelentős, mert ez a földműves nép sok esetben mind a mai napig nem tanult meg írni-olvasni, mégsem téveszti össze Bukarestet Budapesttel, miközben a művelt nyugat ezt számtalanszor megteszi.

- A fehér hunok tartottak valamilyen kapcsolatot Attila nyugatra vonult fekete hunjaival?

- Mivel halálos ellenségként váltak el egymástól, hosszú ideig nem is keresték a kapcsolatot, viszont az avarok egy része pontosan a fehér hunoktól származik. Száz évig uralkodtak, három nagy királyt is adtak, a nemzetközi szakirodalom heftalitákat nevezi fehér hunoknak Heftál nevű első királyuk után, aki Indiát elfoglalta és saját pénzerméket veretett. Nagyon sok régészeti emlék, kőbe vésett oszlop- és templommaradványok, pénz maradt utánuk. Amikor 568-ban az egyesült perzsa és indiai seregek döntő győzelmet arattak felettük, az ütközetben a legnagyobb fehér hun király, a harminc évig uralkodó Mihirakula fiát is megölték, csak egy részük vonult nyugatra, másik csoportjuk Kasmír eldugott völgyeiben és mai Afganisztánban - az akkori Baktriában - keresett menedéket, ahol még évszázadokig fennmaradt a hun királyság. A harcosok egy része a helybeliekkel kötött házasságot, utódaikból lettek a királyi pásztorok és a maharadszák. *Alberuni* 1000 táján járt ott és feljegyezte, hogy az a sahasahik, perzsául a királyok királya nemzetség.

- A nyugatra vonuló fehér hunok, azaz avarok végül hogyan találkoztak korábbi ellenségeikkel a fekete hunokkal?

- Egy részüket várhunoknak nevezték, a var egyébként szanszkritul is azt jelenti, hogy vár, tehát a várat védő hunok voltak a Nyugat felé indulók. Ők 570 körül érkeztek a Kaukázusba, egy ideig ott is maradtak, és ellen tudtak állni a türkök támadásainak. Ekkor *Justinianus* bizánci császárt *Baján kagán* azzal az ajánlattal kereste meg, hogy megvédi a bolgár-törököktől, ha cserébe területet ad az avaroknak az Al-Dunánál. A császár végül azzal a feltétellel állt rá az alkura, ha a várhunok kiűzik a Kárpát-medencéből a Bizánccal ellenséges viszonyban lévő gepidákat. *Bóna István, Erdélyi László, Bakay Kornél, Bárdi László* is egyetért abban, hogy az első avar hódítást a fehér hunok, míg a másodikat - a Kaukázusban a VII. századig maradtak -, az indások hajtották végre. A világtalálkozó egyik kaukázusi előadója, *Aglarov* a jelenleg is ott élő avarokról tartott előadást. Teljesen igazat adok *László Gyulának*, aki az avarokat a magyarokkal azonosította, hiszen a Baján-féle államalapítás teljesen megegyezett a 896-os honfoglalás meggyerendszerével, közigazgatási és szervezetségi formáival. Én kizárólag forrásokból dolgozom, és ezekben annyi a hunok, avarok, magyarok közötti hasonlóság a népművészettől a régi hitviláig, hogy azok alapján teljességgel igazolható *László Gyula* szűkebb körben hangoztatott hármashonfoglalás elmélete.

- Forrai Sándor Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig című alapművében olvasható, hogy „a több ragozó nyelvsoporra tagozódó dravida nyelv egy részének az írása a sumér írással is rokon szanszkrit hatást mutat”. Szentkatolnai Bálint Gábor, XIX. századi tudós abból indult ki, hogy a dravida nyelvben a pentika (fésű) p kezdőbetűjének rovásjele valóban háromágú fésű fogaira hasonlít. Lehetséges, hogy a rovásjelek egy része a dravidában él tovább, de mi lett a dravidákkal?

- A nyelvük nem tűnt el, hiszen a négy dél-indiai nyelv is - Madrasz vidékén a tamil, délnyugat-Indiában a kannada, és a malajalam (ennek semmi köze a malájhoz) és a telugu - a dravidából származik. A szanszkrit, mint a vallás nyelve, mind a négyben megtalálható, ami azért lehetséges, mert ezek soha nem lettek buddhisták és muzulmánok. Az indiai vallás két nagy részre oszlik, a siva és a vishnu hitre. A dravidák siva hívők voltak, a hinduizmus magja pedig az Indus-völgyi kultúrában a dravidáknál keresendő, de később az erőszakos árja hódítás nyomán a szanszkrit lett a szakrális nyelv.

- Már említette, hogyan vélekednek a mai Radzsasztánban a közös hunmagyar kapcsolatról, de hogyan áll ehhez a kérdéshez a Magyar Tudományos Akadémia?

- Egy indiai professzor ismerősömtől tudom, nem értik a magyar tudósokat, hogy miközben az egész világ tudja, hogy a hunok leszármazottai vagyunk, Magyarország minden idegen nevében benne van, hogy hun, és ezt egész India értelmisége tudja, akkor miért a hazai szembenállás. Egy bombayi ismerősöm kéziratban rám hagyta, lefordítandó Szkiták (Szakák-hunok és magyarok) című könyvét. A szkiták így nevezték magukat, noha *Hérodotosz* elnevezése ment át a köztudatba. Itt jegyzem meg, hogy a kazahok is szakáknak nevezik a szkitákat, első nagy királyukat is így hívták. Az indiai kormányt sem érdekli különösebben a történelmi kapcsolat, inkább a falusi szegény réteg vallja a fehér hun származását. Tavalyi ott jártamkor az olyan ötezres lélekszámú falvakban, mint *Hunaganva* azaz *Hunfalu*, kitörő örömmel fogadtak. A tudósok közül a már említett Shashi, valamint a benáreszi egyetem tanára, Thakúr Belső-Mongóliától vezette végig a fehér hunok történetét. Ez olyan alapmű, amit le kéne fordítani magyarra.

- A kezében tartott egyik fényképen a kínai nagy fal indiai változata látható, a többiek számunkra is érdekes további hasonlóságok fedezhetők fel.

- *Kumbhagár* valóban úgy néz ki, mint a kínai nagy fal, amit a fehér hunok királya, a nemzetség megalapítója építtetett 1500 évvel ezelőtt. De mutatom a leghíresebb, Moderában található Naptemplomot olyan életfadiárással, amely magyar vagy székely is lehetne, ahogyan a pávaábrázolás, ami csak Belső-Ázsiában, Magyarországon és Radzsasztánban fordul elő. *Maharána Pratáp* palotájában aranyfüsttel bevont bajszos férfi a Napisten, címerét pedig olyan angyalok tartják, mint az európai keresztényeknél. A múzeumban megtekinthető Mihirakula hun király harci szekere, egyik legnagyobb, a muzulmánoknak legtovább ellenállt királyuk, Maharanaprata szobráról pedig mindenki azt mondja, hogy teljesen Attilára hasonlít. Az egyik templomukban az élet keletkezése úgy látható, mintha Ádám és Éva lenne a Paradicsomban. A nyelvükből elsősorban város- és személynevek maradtak fenn, a Gyula például családi nevük *Dzsaula*, vagy *Mihirakula Dzsaula* alakban. Fővárosuk Kabul volt, amelynek régi hun neve Zabola, a Székelyföldön van is ilyen településünk. Dzsaula volt az első nagy uralkodó, annak leszármazottja volt Mihirakula, akinek unokái elvesztették a hatalmat. A z-ből k lett, elmaradt a szóvégi a és így jött létre a Kabul forma. Földrajzi neveiket biztosan magukkal hozták, az erdélyi Ménaság olyan szanszkrit szó (Ména azt jelenti, hogy agyagos part), amelynek vidékéről *Kádár László* székely emberként megerősítette, hogy ott tényleg agyagos a föld. De említhetem a Hargita szavunkat is, amely szanszkritul azt jelenti, csupa kő. Ezek tehát nem román, és szláv, hanem ősi hun nevek. A székelyek nem véletlenül vallják mind a mai napig, hogy ők az avarok leszármazottai, hiszen a szaka szó módosult székellyé.

(Az india-kutatóval készült beszélgetés megjelent a *Demokrata* 2004. augusztus 5-i számában)

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Pillanatképek néhai és mai Aranyosszéken otthonra lelt örmény és örménymagyar családokról (5. befejező rész)

A Füzetek július-augusztusi számától kezdődően 4 részben emlékeztünk meg az aranyosszéki magyar-örményekre. Az eddig közölt részletekből megtudtuk, ki volt a Hacskuj Tutsek család tordai körzetének szeniorja: dr. Albert Andor, most záróakkordként mégsem róla, hanem sógornőjéről, a Nemzettségbe került Albert Arthurné Amirás Ilonáról szeretnék szólni.

Szerteágazó, áldásos tevékenységéből most csak kettőt említek: A Katolikus Misszió keretében, melynek titkárnője volt, a Bányafürdő medencéjének északkeleti csücskén nyaralót létesítettek a misszió elnöknőjével, *gróf Bethlen Ödönnével* és a misszió többi tagjával együtt. A nyaralóban csoportonként 50-60 gyermek töltötte nyári vakációjának egy részét.

A téli hónapokban szövő- és varrótanfolyamokat szerveztek a tordai és környékbeli fiatal lányok részére, abban az épületben, „amelyet a semmiből teremtett itt két buzgó és áldozatkész asszony.” (Magyar Lapok, 1937 szeptember 28.) Egy év múlva már kápolna is állott a nyaraló mellett, amelynek felszentelését *dr. Boga Alajos* kanonok végezte, a szentbeszédet pedig *Márton Áron* - akkor még kolozsvári plébános tartotta.

Ennek a kitűnő asszonynak gondja volt arra is, hogy Torda kulturális életét megfelelő színvonalon tartsa. Értékes embereket hívott meg és vitt ki Tordára előadásokat tartani, így például *Mécs Lászlót*, vagy hetekig vendégül látta *Gáli Ferencet*, aki *Francois Gall* néven vált európai híré festővé, hogy a tehetséges gyermekekkel: *Albert Sándorral*, *Darkó Lászlóval*, *Keszi Harmath Andrással* foglalkozzék.

Lelkesedése a második világháború után sem tört meg. 1945-ben, 40 évesen iratkozott be az egyetemre, hogy meglegyen a létszáma a magyar csoportnak a jogi fakultáson. Így lett belőle dr. Amirás Ilona.

Hírt lehetne és kellene adni még az Amirás család többi tagjáról, akik Tordán élnek ma is: *Amirás Éva* tanárnőről és testvéréről *Andrásról* a gépészmérnökről, a Németországban élő *Péterről* és a szintén ott hazára lelt híres zongoraművésze, *Amirás Gáborról*, a tordai születésű neves grafikusról *Gross Arnoldról*, valamint a Tatabányán élő *Albert Éva* családjáról. És ne felejtjük el, Tordán született a Kossuth díjas *Lászlóffy Aladár*, és a József Attila díjas *Lászlóffy Csaba* is, akinek fia *Lászlóffy Zsolt* már fiatalon is neves zeneszerző és karmester, noha ő csak gyökereiben aranyosszéki...

Beszélni kellene még a ma is ott élő *Bogdánffyakról*, az *Osztianokról*, *Pethő Miklósné Török Ilona* tanítónőről, *Tömlő Istvánról*, vagy például a néhai *Kovrig Károlyról*, akiről az író *Bágyoni Szabó István* azt

mondta nekem a konferencián, - szomszédja lévén Tordán - többet tanult tőle, mint 4 év alatt az egyetemen. Talán majd egyszer folytatjuk.

Források:

1. Albert Annamária, dr. Maros Dezsőné családi levéltára I. Arménia 1892. április 1. szám
3. Bogdánffy Botond gyűjteménye
4. Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Budapest, 2000.
5. Orbán Balázs: Torda város és vidéke
6. Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapították, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen Kolozsvár, Szamosújvár, Budapest, 2001.
7. Oarcea Sorin-Cristofor családi levéltára
8. Petelei István válogatott elbeszélései Pomogáts Béla bevezetőjével
9. Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai. Kolozsvár, 2002. Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása

Vége

* * *

Magda Neumann

Örmények (részlet)*

A Bagratidák bukása után a XI. század Örményországát újabb szeldzsuk-török invázió sújtotta. A tömeges elnyomás elől az örmények menekülni kényszerültek. Különböző országok felé vették útjukat, többek között Lengyelországba, mely ország virágzó gazdasági helyzete, valamint a keleti keresztények irányában tanúsított oltalmazó álláspontja miatt vált célszággá. Idővel nagyszámú örmény kolónia jött létre Lengyelországban. A krónikák szerint közel 40 ezer család és kétszázezer lélek talált otthonra Galíciában, Podóliában és Volinyban.

A helyi nyelvet és szokásokat gyorsan elsajátítván az örmények a lengyel királyok reményeit is túlszárnyalva lendítették fel a gazdaságot. Ezért a katolikus papság ellenállása dacára a gregoriánus örmények teljes vallásszabadságot és különböző privilégiumokat élvezhettek. Nagy Kázmér - vállalkozó kedvüket jutalmazandó - 1344-ben önkormányzati jogot adományozott nekik, amely a lengyel törvények között „*III. Kázmér örmény statútuma*” címszó alatt ismert. Gyökeret eresztve az új hazában, a gazdaság egyre több ágazatában jelentkeztek aktivizáló erőként. Mintagazdaságokat hoztak létre a földművelés területén.

Az új nemzedékek szorgalmasan tanulmányozták a lengyel nyelvet, irodalmat és jogot. Az ő közegükből kikerülő egyedek színesítették, gazdagították a lengyel társadalmi lét szellemi szféráit.

Hét évszázad idegenben el kellett volna törölje a nemzeti- és fajkarakter jellemző vonásait. A kívülálló mégis könnyen megkülönböztetheti az örményt a lengyeltől, zsidótól vagy bármely más náció képviselőjétől. Élnek még az ősi szokások, erkölcs, sőt egyes nemzetségek családnevei is, igaz, gyakran lengyel végződésekkel. Az uralkodó náció társadalmi és állami érdekeivel azonosulva gyakran versengenek ezen érdekek szolgálatában. Az állami berendezkedés különböző fokain hazafias érzelmű magatartásról tesznek tanúbizonyságot, a bécsi parlamentben különös gyakorisággal tűnnek föl örmény származású lengyelek kitűnő szónokokként. Ilyenek például *Abrahamovics Dávid*, a bécsi parlament elnöke, *Szimonovics Jakab*, *Vladiszlav*, báró *Szimonovics Ignác*, báró *Romaskan Jakab*, dr. *Csajkovszkij Johann*, *Csajkovszkij Marcell*, *Baracz Tádé* és *Vladiszlav*(László ?), *von Boloz-Antonovics Johann*, *Malahovszky* generális a *Malhaszjan*-családból és sokan mások.

Sok örmény-menekült talált hazára Magyarországon, ahol kiemelkedő szerepet játszottak az ország felvirágoztatásában. A mezőgazdaság, kereskedelem, kézművesség, művészet, irodalom, jog, társadalmi jótekonyság és állami működés sok jeles örményt tudhat kimagasló fiai között. Megemlítek párat közülük:

Dániel Ernő, Magyarország pénzügyminisztere.

Lukács László (Lukaszyan), jogtudós. Kilenc évig volt országházi képviselő (1878-1887), egyidejűleg pénzügyminisztériumi bizottsági tanácsos. 1887-től pénzügyi főtanácsos.

Lukács Béla, ismert publicista. Országházi tag. 1892-1895 között kereskedelmi miniszter. Nagy tekintélyű és népszerűségű közszolga.

Lukács György, belügyminisztériumi jogtanácsos.

Lukácsi Kristóf, a hittudományok doktora. Az örmény, román, olasz, angol, görög és latin nyelv tudósa. Sok tudományos, történelmi és egyéb tanulmány szerzője. Az erdélyi örmények önálló püspökségéért folytatott küzdelme nem járt sikerrel Rómában. Saját költségén nyitott árvaházat Szamosújvárott, és végrendeletében minden vagyonát az árvákra hagyományozta. 1876-ban halt meg. (A Lukács-család kiemelkedő szerepet játszott az 1848-as forradalomban. A család egyik tagja Kossuth Lajos egyik bizalmi embere volt.)

Gajzágó Salamon, kiváló jogtudós, katona, tehetséges dramaturg. 1863-tól parlamenti képviselő, 1867-től az Országház elnök-helyettese, majd elnöke. 1870-től állami ellenőr.

Gajzágó Ferenc, jogász, 1881-től parlamenti képviselő, 1885-től legfőbb ügyész.

Molnár Antal (Hagatszpanjan-család), történész, publicista, képviselő, a „Szamosújvári tanulmányok” szerzője.

Simai Gergely (Smavonjan-család), parlamenti tag, különböző állami tisztségeket töltött be.

Novák Márton, Szamosújvár első országgházi képviselője, posta-és távközlési miniszter.

Bogdán Jakab (Haszaturjan), országgyűlési képviselő, 1887-ben halt meg.

Korbuly Bogdán, nagy magyar hazafi, 1840-től bécsi parlamenti képviselő.

Korbuly Zakariás, tanár, költő, festőművész. A 42 éves tanári pályafutása során két és fél ezer növendéke volt. A magyarok becsben tartják pedagógiája hazafias jellege miatt.

Sárosi Ferenc, jogi doktor, nyelvész és irodalmár. Igazságügy-minisztériumi szakértő.

Lászlóffy Antal, a jótékonyágáról híres Lászlóffy Bogdán fia, aki 1758-ban kapott nemesi levelet Mária Teréziától. Antal magas állami tisztségek betöltője, 1874-ben halt meg.

Hecejan György, kiváló pedagógus, kinek 40 éves tanári munkássága alatt sok szegénysorsú és árva gyermek juthatott tudáshoz. Egész vagyonát, 40 000 forintot, jótékony célokra hagyta. 1889-ben, 64 éves korában halt meg.

Szongott Kristóf, az első magyar-örmény havilap szerkesztő-kiadója. Hat éven át szamosújvári gimnáziumi igazgató, a városi önkormányzat tagja, a városi takarékpénztár vezetőségének tagja, az örmény-katolikus Szt. István templom gondnoka, a Magyar Etnográfiai Egylet levelező tagja és ebben az örmény ügyek szószólója. 1843-ban született.

Kiss Ernő, generális, az 1848-as szabadságharc hőse, aradi vértanú.

A Magyar Királyi Hadseregben ma is sok örmény származású katona és tiszt szolgál, megőrizve fajtája fizikai, mentális és szellemi adottságait.

A magyarországi örményeknek saját, nemzeti lapjuk van, az „Arménia”, mely magyar nyelven jelenik meg 1887-től Szamosújváron.

A fenti adatokat a bécsi kiadású, örmény havilap, a „Handesz Amszoria” mechitarista szerkesztője, p. **Grigorisz Kelemkerjan** bocsátotta rendelkezésemre. A felsorolt egyének részletes életrajza ebben a lapban jelent meg 1892-ben.

(Oroszból fordította Kátainé Szilvay Ingrid)

Magda Neumann 1898-ban megjelent tanulmánya ezeket a neveket ismerteti. Könyv formában orosz nyelven 1990-ben jelent meg Jerevánban. Címe: Magda Nejman: Armjanye Kratkij ocserk ili isztoriji i szovremennovo polozsenyija.

** A könyv az 1898-ban Szentpétervárott megjelent német nyelvű „Neue Revue” című hetilap cikkeinek gyűjteménye*

* * *

Varga Gábor

Az Ararát üzenete

(2. rész)

„Én vagyok Meszrop Mastoc... Hazámat darabokra tépte az ármányos Bizánc és a perzsák birodalma. És se Nagy Tigran kardja, se Világosító Gergely keresztje és mécsese nem tudta megmenteni földünket mindaddig, amíg örmény nyelven, örmény betűkkel le nem írtuk a nevét...”

(Gevork Emin: Az örökkévalóság vándora)

„Örmény ábécé az 5. században az örmény nyelv számára kifejlesztett, és mindmáig használatban lévő írás. Valószínűleg jelentős görög ráhatással a perzsi Pahlavi-ábécéből származik. A helyi hagyomány

szerint az örmény ábécét az 5. század kezdetén *Meszrop Mastoc* találta fel, *Nagy Izsák* (Sahak), az örmény apostoli egyház legmagasabb vezetőjének, görögül Rufanosnak a kezdeményezésére. Az Izsák alapította fordítóiskola révén lett a Biblia az új írásra lefordítva. A legrégebbi fellelhető örmény dokumentumok a 9.-10. századból valók."

(The New Encyclopaedia Britannica, 15th edition, London, 2002)

„Én vagyok az a fiatal és öreg könyvmásoló, aki sötét kolostorcellában gyertyafénynél másoltam gondos betűkkel az életem nehéz időszakait megörökítő kéziratokat és könyveket. Kezem elenyész egyszer, de betűim fennmaradnak - mondtam, vigasztalást keresve azokban a komor napokban. És bár kezem porrá lett, betűim túléltek a századokat..."

(Gevork Emin: Az örökkévalóság vándora)

Már amikor nekiindultál a Matenadaran valóban impozáns lépcsősorának, illedelmesen fejet hajtva az örmény művelődés-történelem egyik nagy géniusza, a tanítványát oktató Meszrop Mastoc monumentális ülő-szobra előtt, tudtad jó előre, hogy nem mindennapi élményben lesz részed nemsokára. Vendéglátóid idejében felkészítettek az e látogatáshoz elengedhetetlenül szükséges tudnivalók özönével - azzal például, hogy a több mint kétszázévezres tételével, köztük a tizenegyezer felbecsülhetetlen értékű örmény - és ezer más (arab, perzsa, grúz, kínai) - nyelvű kéziratával a Matenadaran a világ egyik legnagyobb levéltára, az egyetemes kultúra olyan kincsestára, ahol a tárolási körülmények abszolút katasztrófa-biztosak. Az itt tárolt állomány az egyik legszebb bizonyítéka az egyetemes örménység összetartozás-tudatának - mégis amikor az örmény kultúra neves férfiai megörökítő óriás-szoborsort magad mögött hagyva betessékelődél az oszlopos főbejáraton, s a messzi Nyugatról érkezett fővendég tiszteletére (ezt is megélted!) az idő sárgította vászonlepedők sorra emelkedtek fel a betörésbiztos, több tucatnyi, nyolc-kilencszáz vagy éppenséggel ezer esztendő kódexet és kéziratot rejtő tárlók üvegei alól, egyszeriben végigborzongott rajtad valami egyedi tisztelet-érzés. Valami csak nagy-ritkán előadódó kultúra-árhítat... Az eléd táruló színpompás miniatúrák és iniciálék ugyanis olyan ritka egyvelegét nyújtották a nyugati és keleti ábrázoló-művészet ötvöződésének, a keresztény és mohamedán életszemlélet sajátos keveredésének, amit ezideig nem is tudtál elképzelni. A betűk perzsa származású indás díszítése éppúgy felismerhető volt ezekben a kéziratokban, mint ahogy azonosítani lehetett a kereszties hadjáratok Nyugat-Európájának kora-középkori emberábrázolását is. S amikor pedig a külön számokra kirendelt idegenvezetőnő ékes angolsággal sorolni kezdte a bemutatott Evangélium-kéziratok elkészítésének idejét: 887, 1038, 1211, 1224 - az első évszámra kétszer is rákérdeztél -, valami végtelen csodálat- és irigység-egyveleg lett úrrá a lelkeseden. Milyen különleges világ lehetett itt annakidején, futott keresztül agyadon hirtelen a gondolat, miféle egyedi társadalom-szerkezet, amely lehetővé tette egyáltalán ezen csodálatos mestermunkáknak az előállítását! Micsoda egyidejű kultusza uralkodhatott itt, ezen az időpróbálta kővidéken a hitnek és a szépnak! S ráadásul mindez mikor!... Az ezeréves örmény betűket silabizálva Károli Gáspár otthoni Biblia-fordító munkája jutott véletlenül az eszedbe a 16. század közepe-tájáról! Nos, nekik itt már az ötödik század első évtizedében saját örmény Bibliájuk volt! Akkor, amikor Hieronymus (alias Szent Jeromos) még csak a latin nyelvű Biblia, a Vulgata fordításával bajlódott!... Másfélezer év óta saját Biblia, saját írásbeliséggel! Hány nemzet tud széles e világon ilyen teljesítménnyel eldicsekedni?...

Amikor pedig a legelső örmény ősnymtatvány, egy 1512-ben Velencében előállított, megsárgult lapú könyvecske bemutatásával a metszett betűk világára került sor, a felsorolt adatok hallatán valósággal tátva maradt a szád: Lemberg-1616, Milánó-1621, Párizs-1633, Amsterdam-1660, Lipcse-1680, London-1736, Ecsmiadzin-1772, Madras-1772, Trieszt-1776, Szentpétervár-1781...

Micsoda egész világra kiterjedő szédületes szétrajzás! Micsoda görcsös igyekezet, hogy még a legkilátástalanabb diaszpóra-létben is az anyanyelvű kultúra és az ősi hit, az Írás és a Nyelv továbbadassék! S ugyanakkor milyen csodás egymás számontartása! Micsoda tudatosan művelt egymásra-figyelés!... Hát bizony, volna mit tanulnunk nekünk, a négy világtáj felé ugyancsak szétszórattatott magyaroknak, az itt példásan összegyűjtött könyvek és kéziratok sorsából. Bizony volna mit elsajátítanunk ennek a sziklához tapadt levéltárnak a példájából. Ha mást nem, legalább annyit, hogy a múlt értékeinek megbecsülése jövőnk nélkül nem létezik!..

- The culture remain! - szólalt meg melletted halkán, meghatódottságot látva, az egyik vendéglátónők:

- Everything remain!... Csak bölintani tudtál erre az otthon annyiszor lesajnált közhely-igazságra...

„Parázsra lelve hűlt hamu-mélyén,
Lángokat szítok, melengessenek,
Keltem enyéim, faggatom szépen,
S míg hű szavuk szól, megpihenhetek”

(Hamo Szahjan: Fáradt életem)

A májusi zápor pillanatok alatt elmosta a jereváni esti korzó forgatagát. A jobbára lehurbolt kocsik tülekedéséből álló autó-forgalom alig néhány perc teltevel látványosan lecsökkent, a járdák elnéptelenedtek, miközben az üzletek bejáratai, a napernyős vásárlókioszkok, a fedett buszmegállók zsúfoltságig teltek az alájuk-menekült bőrigázott járókelőkkel. A lezúduló esőcseppek nagyszemű hólyagokat pukkantgattak az aszfalt közepén, a hirtelen életre kelt alkalmi patakocskák megtáltosodott erővel törtek medret maguknak, az útszéli csatorna-rácsok pedig alig bírták magukba nyelni az odasodródó barnásszürke áradatot.

A hirtelen kiürült kerthelyiség hangszóróiból Charles Aznavour énekelt. A fák között kifeszített vetítővásznon képszerűen is megjelenített világsztár a keresésről és a szerelemről, a hűségéről és a csalódásról, egyszóval az élet igazán nagy kihívásairól dalolt, fülbemászó dallamossággal, ideg-borzongtató hangon, egy-kettőre megtalálva a hallgató tudatalattijához a bejáratot. Igazán varázslatos este volt. Ha nem lettél volna tökéletesen tisztában azzal, hogy alig pár száz kilométerre vagy Teherántól, nagyon könnyen azt hitted volna, hogy Párizs valamely nyári mulatójában ért utol az ítéletidő. Köröskörül francia világmárkák fényreklámjai, az utcán az asszonyokon az európai divatházak ruhakreációi, a levegőben pedig a leg szebb francia sanzonok egyedi dallamai. Mi ez, ha nem Európa?...

- *Look, Mr. Varga, twelve year ago I live in Moskau* - törte meg hirtelen a sanzon-melankólia hangulatot a melletted ülő vendéglátód, az Örmény Szabadalmi Hivatal negyvenvalahány éves elnöke, Armen Azyrian - *I was a verry successful business-man. I have a lot of money. I have a verry good finantial situation. But, but it was not enough. I was not in my country. My coutry is here. I am Armenian...*

Aznavour épp egy újabb slágerére tért rá, most épp Párizsról énekelt...

- *I don't no, if you can anderstend me: I like this country. I like this people. It is my home. It is my contry. Realy it is... I like Armenia...*

Nem válaszoltál semmit. Mit is lehetett volna erre a váratlanul kibuggyanó, szívből jövő vallomásra hirtelen mondani?... Egyszerűen csak megemelted a bronzszínű konyakkal félig töltött poharadat: - *For your country!*...

Folytatjuk

* * *

„Egyetlen ember sem elég gazdag ahhoz, hogy visszavásárolja a múltját.”

(Oscar Wilde)

„Az írott törvények olyanok, mint a pókháló: a gyengék és a szegények fennakadnak rajta, de a gazdagok és hatalmasok darabokra tépik őket.”

(Kr.e. 6. század)

* * *

*Balla Lóránt

A barokk Erdélyben

Európában már száz-százötven éve a barokk formái itatták át a közszellemet, az abszolutisztikus államelméletet, a gondolkodást s az irodalmat, sőt a 17. század végén a barokk már jócskán alkonnyulóban volt az öreg kontinensen, midőn Erdély - politikai és érzelmi okokból elég barátságatlanul - elfogadta a „barokk korszellem” megnyilvánulását az élet minden területén.

De Erdély nemcsak a barokkot méregette hűvösen, hanem általában mindenféle korhoz kötött újítást is: a gótikát román szellemben tompította és mérsékelte; a reneszánszt saját képére „gyúrta át”, s a barokkból is csak azt sajátította el, ami megfelelt kulturális-művészeti szellemének. Ám hogy végül Erdély a barokkot mennyire magáévá tette és megszerette, arról az egész „guberniumi kor” művészete fényes tanúbizonyságot nyújt: barokk templomok, kastélyok, városi paloták s egyszerűbb barokk lakóházak épültek,

egyházi szerelvények, oltárok, szobrok, szószékek, fogadalmi szobrok százai készültek; felvirágzott a családi arcképfestés, de új ihletet nyertek az iparművészek is.

Az új stílus a virágos reneszánszhoz hasonlóan eljutott a nép művészetébe is, falusi házak oromzatai, festett mennyezetek, hímzések s festett faragott bútorok garmadája mutatja be mindazt a kései utókornak, amit az erdélyi nép képzelete a barokkból szervesített és az ősi alakzatokkal egybeötvözött.

Történelmi háttér

A keresztény Európa egy emberként lépett fel az *Oszmán Birodalom* megdöntésére. A török visszaszorítása és a keleti végvidék felszabadítása főként IX. Ince pápa érdeme. 1684-ben a pápa kezdeményezésére alakult meg a *Szent Liga* a török ellen, amelyben először a Habsburg Birodalom császára: *I. Lipót*, Lengyelország királya: *Sobieski János* és Velence erői szövetkeztek. A későbbiekben csatlakoztak az oroszok, a bajorok, a szász és brandenburgi választófejedelmek, az itáliai kisállamok, a protestáns poroszok, az angolok és a skótok. A pápa vállalta a hadjáratok költségeit. A sebesültek gondozására tábori házakat állított fel. A pápa tervét magyar földön elsősorban *Francesco Buonvisi* nuncius és *P. Marco D'Aviano* kapucinus atya támogatta.

A támadást a törökök kezdték el. Először Bécszet vették ostrom alá, de *Lotharingiai Károly* herceg és Sobieski csapatai 1683. szeptember 12-én felmentették. Buonvisi biztatására a szövetséges erők folytatták a hadjáratot, 1683-ban visszafoglalva Párkányt és Esztergomot.

A továbbiakban az „európai csapatok” 1686-ban felszabadították Budát. A háborúk folytatódtak, amíg XVI. Lajos támadása megállásra nem kényszerítette a császáriakat. Az 1699. karlováci békével - a Bán-ság kivételével - az ország egész területéről kiűzték a törököket.

1716-1717-ben újabb hadjáratot indítottak, melyet *Savoyai Jenő* vezetett, amelynek során felszabadult Pétervárad és Nándorfehérvár. 1716. október 13-án felszabadult Temesvár is. A háborút ezúttal a pozsareváci béke fejezte be (1718).

1687-ben Lotharingiai Károly hadai megszállták a belső pártharcoktól szétzilált Erdélyt. 1690-ben meghalt az öreg *Apafi Mihály*, s *Thököly* lovasainak rohama után a zernyesti csatán elbúcsúzott földi életétől *Teleki*, a fejedelmi Erdély utolsó nagy államférfia is. *Badeni Lajos* kiszorította Thököly Imrét, *Bethlen Miklós* „kieszközölte” a Diploma Leopoldiumot (1690. október 16.) az ország rendjei 1690 decemberében letették a hűségesküt Lipót császár kezébe. 1691. január 31-én, a fogarasi országgyűlésen az erdélyi rendek elfogadták a Diploma Leopoldiumot, amely Erdélyt a Habsburg-dinasztiához csatolta.

A diploma meghagyta Erdély belső közhatalmi önállóságát, biztosította addig is működő önkormányzati rendszerét, szavatolta törvényeit és a bevett vallások szabadságát. Az erdélyi fejedelemség szuverenitását nem ismerte ugyan el, az országot a korona jogán birtokolt tartományná tette, melynek élére a főkormányzót (a gubernátort) és a főkormány-széket (a guberniumot) állította. A katonai vezetés a szebeni generális kezébe került.

A barokk

A barokk a reneszánsz késői periódusát, a manierizmust és a klasszicizmust összekötő művelődéstörténeti korszak és stílusirányzat. Háttérben az ellenreformáció állt, amelynek sodrában a katolikus egyház - amely az előző korszakban, a reformáció és a polgárosodás előretörésével elvesztette régi hatalmát - minden eszközzel igyekezett helyreállítani befolyását és tekintélyét.

Az egység igénye érződik a monumentális alkotásokban, s a hierarchia csúcsa, a klerikális egyház, valamint az őt támogató fejedelmi udvar és a nagybirtokos arisztokrácia erejének elsőprő volta kápráztatta el a „hitehagyottakat” (vagyis elsősorban a protestánsokat) és a hívőket egyaránt.

Az utolsó összehangolt próbálkozás ez a vallásos tudatforma európai kiterjesztésére, miközben a török hódítás következtében már fél Európa az iszlám zászlaja alá került.

A szó értelmezésekor több magyarázat is felmerül. Egyesek szerint a barokk a görög barosz szóból származik, amelynek jelentése súlyosság, mások a latin verucca (szemölcs) szóból eredeztetik. Általános az a nézet, miszerint egy portugál szó, a barucca lehetett az elnevezés alapja, amely a korabeli luxusékszerekbe foglalt, szabálytalan alakú igazgyöngyszemet jelentette. Újabb az olasz barocco szóra vezetik vissza, mely nyakatekert okoskodást, kereskedői furfangot jelent.

Annyi bizonyos, hogy a barokk szót a 18. századi klasszicizmus elméletírói használták már a különc, nevetséges szinonimájaként. Korszak-meghatározó fogalomként *H. Wöfflin* vezette be 1888-ban a *Reneszánsz és barokk* című munkájában.

Wöfflin szerint a barokk a reneszánszsal való szembefordulásként alakult ki, és ábrázolás-technikájában a vonalszerűséget a festőiességgel, a felületet a mélység érzékeltetésével, a zárt formát a végtelenbe nyitottsággal, a kompozíciós mellérendelést erős hierarchiával váltotta fel. A megelőző korszak emberközpontúságát azonban átvette és vallásos keretbe helyezte.

Az antik mitológia alakjainak ábrázolásában már-már naturalisztikus szemlélet érvényesül. Az erős fény-árnyékhatásokra törekvő festők (*Carravaggio, J. G. Velázquez, D. B. Rubens*) hedonisztikus jelenségekben, erotikus beállításokban láttatják az isteni alakokat, szenvedélyeiket, örömeiket és gyönyöreiket vetítve a vászonra, ezzel sugalmazva a túlvilági élet pompáját. Az építészettől az irodalomig jelen van a mozgalmasság, a dinamika.

A barokk minden képző és iparművészeti műfajban a nagy egységekben és egységességben gondolkodik, az építészetben nagyszabású épületegyüttesek, a társművészeteket felhasználó, mindent elárasztó pompa, a szobrászatban és a festészetben a mozgalmasság, érzelmi túlfűtöttség jellemzi. A barokk képzőművészet elsődleges sajátossága a műalkotás retorikus jellege, tehát a mondanivaló hatásos, érzelmet megmozgató tolmácsolása.

Barokk irodalom

A korszak irodalmi alkotásaira jellemző a mértéktelenség, a zsúfolt, jelzőkkel halmozott, bonyolult körmondatok és az allegorikus-szimbolikus ábrázolásmódot alkalmazó kifejezésmód, a mulandóság és az örökkévalóság, a látszat és a lényeg keveredése, a pompa és a játékoság kifejezése. Témáit az antikvitás irodalmából meríti. Átvesszi annak elveit is, a tanítást és gyönyörködtetést (esztétikai hedonizmus) jelöli meg a mű céljaként. Az eposz mellett a tragédiát értékeli nagyra (*P. Corneille, Calderon*).

A gyönyörködtetés előtérbe kerülésével fontos szerepet kap a meglepetés, a csodálatkeltés, a fordulatokban bővelkedő cselekmény. A barokk poétikája fontosnak tartja a gyönyörködtetés és tanítás egységét. Mivel gyakran ideológiai célok szolgálatába állítja a műveket, az alkotások nem mentesek a propagandisztikus fogásoktól sem - ami az irodalomban azt jelenti, hogy a külsőségek, a formai elemek fokozott szerepet kapnak.

A magyar barokk irodalom képviselői

A magyar irodalom egyik legnagyobb alakja nálunk az ellenreformáció híve és szószólója, *Pázmány Péter*, aki remek retorikai készséggel, hatalmas tudással - s ellenfelei nevetségessé tételében gúnyt és iróniát nem nélkülözve - óriási irodalmi és hittudományi karakterisztikájú életművet alkotott. Prédikációi és vita-iratai máig etalonnak számítanak.

A másik kiemelkedő alakja a korszaknak *Zrínyi Miklós*, aki idilljeivel és epigrammáival új műfajt hozott költészetünkbe, és a *Szigeti veszedelem* című eposzával a magyar irodalom monumentális alkotását hozta létre.

A kor talán legnépszerűbb szerzője *Gyöngyösi István* volt, aki szerelmi történeteivel szolgáltatott olvasmányt a főúri kastélyok lakóinak (Például: *Marssal társalkodó Murányi Vénusz*).

A líra legszebb és legérettebb alkotásai *Faludi Ferenc* tollán születtek (Például: *A pipáru, Nincsen neve*). Virágzott az emlékirás műfaja is, főleg Erdélyben (Például: *Bethlen Miklós és Kata*) és az irodalmi, illetőleg misszilis levél-műfaj (*Mikes Kelemen*).

A barokk próza sajátos műfajai a napló és önéletírás is: *Kemény János*, a későbbi fejedelem, a tatárok két évig tartó fogságában, a Krím-félszigeten írta le életének és korának sorsdöntő eseményeit.

Ugyanerről a korról írta *Szalárdi János*: *Siralmas magyar krónika* című históriáját. *Bethlen Miklós* jó-részt már Buda és az ország visszafoglalása után írta műveit. Bécsi fogságában született önéletrajza.

Vallásos irodalom

E kategóriában elsősorban a papság segítségével született prédikációs kötetek számottevőek, de természetesen nem hiányzik a tudományos, hitvitázó és aszketikus irodalom sem. A kor legnevesebb szónokai *Czuzi Zsigmond* pálos és *Csete István* jezsuita szerzetesek voltak, aki pedig kivált a magyar szentek tiszteletét propagálta: *Padányi Bíró Márton* veszprémi püspök. Említésre méltó a kézdialmászi származású,

szentség hírében meghalt ferences *Kelemen Didák*, a Tisza-környék nemes misszionáriusa (Búzafejek című műve); *Illyés András* kinevezett erdélyi püspök, *P. Bárányi Pál* jezsuita, gyulafehérvári plébános (Imago mortis - Halotti beszédek). A lelki irodalomból Bárányi neve tűnik ki, Lelkiparadicsom és a Boldogságos Szűz szombatja című munkájával.

A szintjelző egyháztörténetet *Molnár Lajos* jezsuita (Az anyaszentegyháznak története), a váradi *Gánóczi Antal* és a gyulafehérvári *Szerdai Antal* kanonok képviselte.

Folytatjuk

(Megjelent a *Keresztény Szó* 2005. augusztusi számában)

*A szerző harmadéves egyetemi hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán

* * *

Szeresd egészségedet, mert ez a jelen. Védd a kisgyermeket, mert ez a jövő. Őrizd szüleid egészségét, mert a múlton épül fel a jelen és a jövő."

Bárcei Gusztáv

* * *

Tatár Zoltán

145 éve született Merza Gyula

- örmény származású polihisztor

Ósnemesi örmény kereskedő családban látta meg a napvilágot, 1861. február 25. napján Merza Gyula Kolozsvárott. A hajdani főtéri kereskedő fia a nagy múltú piarista gimnáziumba járt iskolába és itt is érettségizett 1870-ben, ambiciózusan készülve az orvosi pályára. Az ígéretesnek induló tanulmányi évek a kolozsvári, majd bécsi egyetemi periódussal folytatódtak. Sajnos, a megfeszített munka, a szövettani kutatások olyannyira meggyöngyítették látását, hogy kénytelen volt félbeszakítani orvosi tanulmányait.

Még érettségi vizsgái letétele előtt, mint nagy természetimádó, erősen kifejtett lelkében a zöld és környezet iránti szeretet. Talán ez a vonzalom ösztönözte a gazdálkodásra való áttérésre. Az alapot erre Szabó József szászfenesi gazdaságában szerezte meg. Élénken foglalkoztatta a földrajz, a természettudomány és a gazdálkodás.

Szerteágazó tevékenységének köszönhetően, helyet kapott az 1891-ben megalakult „Erdélyi Kárpát Egyesület” választmányában. Gyümölcsöző munkája eredményeként később a Kolozs-megyei osztály jegyzőjévé választották. 1894-ben az Egyesület központjának főpénztárnoka, majd nemsokára helyettes igazgatója lett. Áldásos tevékenysége következtében négy évtizednyi munka után, rendes igazgatói címmel vonult nyugalomba.

Apja halála után, a katolikus egyház vezetőségében elfoglalt tisztségét is vele töltötték be, alig 32 éves korában. Előbb a választmány tagjaként dolgozott, majd megválasztották a gazdasági bizottság elnökének. Az első világháborút követő nehéz időkben kitartóan harcolt egyházközössége érdekeinek érvényesítéséért.

Városi tanácsosként is beírta nevét Kolozsvár történelmének lapjaira. Javaslatára nevezték el a Nép utcát Bem, a Fürdő utcát Schütz János utcának és ugyancsak az ő javaslatára honosodott meg a Házsongárdi, illetve a Hóstát negyedek Felső illetve Alsó város elnevezése.

Írói tehetség. E készsége már az 1880-as évektől megnyilvánult, úgy is, mint egyházirodalmi-, humorista-, politikusi-, turista-, néprajzi-, múzeumügyi-, várostörténeti-, életrajz- és szépírói tevékenység. Több, mint hatszáz cikk őrzi nevét és a régi Kolozsvárott megjelent lapok, az *Ellenzék*, és a *Keleti Újság* mellett, a budapesti lapok is közölték tartalmas írásait.

Turisztikai vonatkozású írásait szívesen közölték a külföldi lapok. Cikkei, tanulmányai jelentek meg a bécsi „*Neue Foci Presse*”, a lyoni „*Revue Alpiné*”, a párizsi „*la Francé á l'Etrange*”, a genfi „*L'Echo de Alpe*” és a torinói „*Revista Mensile*” hasábjain.

Latin tudását is csillogtatta. A „*Borsszem Jankó*” ezredik jubileumi számára írt köszöntője dicséretet nyert. 1895-ben, az „*Erdély*” című lap első oldalán közölte a magyar turistákról szóló vezércikkét. Alkalmi szónokként is érdemeket szerzett. Szívből jövő, tömör beszéddel üdvözölte Márton Áront püspökké történt kinevezésekor. De megemlítené a XIII. Leó pápához, 25 éves jubileumára írt „*Az örmény kereszt*” című illusztrált tanulmánya, melyet egy latin költemény kíséretében ajánlott fel, s melyet a pápa

örömmel fogadott. Rampolla bíboros államtitkára által tolmácsolta köszönetét, valamint áldását küldte a szerzőnek.

Több, mint hat évtizedes turisztikai és természetbarát tevékenysége alatt Kolozsvár környékén ezer, Romániában legalább ötszázat meghaladó kirándulást, túrát tett meg. De jól ismerte Ausztria, Franciaország, Német-, Olasz-, Horvátország, Svájc, Dánia, Skandinávia, sőt Korzika lakóinak turisztikai életét is. Állandó levelezési kapcsolatot tartott fenn külföldi turista egyesületekkel. A svájci gleccserek tövében a táj és néprajzi múzeumokban szerzett impressziója, a külföldi levelezések képezték alapját turisztikai irodalmi munkásságának. „*Úti emlékek a tavak országából*” című, 1895-ben Kolozsváron megjelent könyve hű tükrö a negyventavú osztrák Svájc természeti szépségeinek.

Szerteágazó tevékenységének egyik érdekes mozzanataként említhetjük meg a XII. Pius pápa megkoronázására írt latin ódát, melynek szerzőjét az új pápa, még megkoronázása előtt - Pacelli bíboros államtitkár és Márton Áron püspök felterjesztésére -, olyan kitüntetésben részesített, amelyben eddig Erdély szülötte még nem részesült. Merza Gyulát 1939. április 3-án a „*Szent Szilveszter Rend Lovagkeresztjével*” tüntette ki.

Merza Gyula sikerekben és megvalósításokban gazdag életpályáját 1943-ban bekövetkezett halálával fejezte be. Örök álmát a kolozsvári Házsongárd II. C. parcellájában alussza, *László Dénes* plébános (1907-1982) és *Bajor Andor* (1927-1991) íróval közös sírban.

* * *

„*A főnek kell művelnie a szívet.*”

(*Bolyai János, 1802-1860*)

* * *

Kiegészítés Merza Gyula portréjához a Magyar Múzeumi Arcképcsarnokból

(Pulszky Társaság - Tarsoly Kiadó Budapest 2002.) című könyvben Gaál György és Miklósi-Sikes Csaba tollából megjelent szócikkből (részletek):

Merza Gyula a szamosújvári örmény származású Merza Joachim és Simai Jozefa fia. Nagy szerepet játszott az 1902. október 12-én - a kolozsvári Mátyás szobor leleplezését követően -, Hunyadi Mátyás király szülőházában megnyitott EKE-néprajzi múzeum felállításában. 1930-ban átvette a múzeum irányítását.

Az 1905-ben megnyíló szamosújvári Örmény Múzeum egyik kezdeményezője, az Armenia-nak gyakori munkatársa. Szongott Kristóf halála után az erdélyi magyar armenológia vezető egyénisége. Kiemelten foglalkozott az erdélyi örmények történetével, kutatásainak eredményét több kötetben közölte.

Kezdeményezte (1893), majd Fadrusz Jánossal egyezkedett *Verzereskul* örmény püspök szobrának Szamosújváron való felállításáról, amelyet végül nem sikerült megvalósítani.

Több, mint ezer kirándulást vezetett Kolozsvár környékére, s ezekről feljegyzéseket is készített. Turiszták kialakításában, jelek elhelyezésében segédkezett. A kolozsvári Bükk-erdő két, máig legismertebb kirándulási célpontját javaslatára nevezték el Árpádcsúcsnak (1896), ill. Majláth-kútnak (1905).

1935-ben megünnepelték írói munkásságának fél évszázados évfordulóját, az EKE tb. elnökké választotta. 80. születésnapján az EKE ünnepi közgyűlést tartott, s 1942-ben róla nevezték el a Bükk-erdei menedékházat.

A cikkben megjelent lapokon kívül (*szerk.megj.*) munkatársa volt a *Magyar Polgár*, a *Kolozsvári Közöny*, a *Kolozsvár*, az *Erdélyi Híradó*, a *Kolozsvári Hírlap* című, valamint a *Magyar Állam*, a *Magyarország*, az *Alkotmány*, a *Budapesti Hírlap*, a *Pester Lloyd*, a *Magyar Hírlap*, a *Pesti Hírlap*, a *Független Magyarország*, a *Fővárosi Lapok*, a *Nemzet*, a *Pesti Napló*, az *Újság* című fővárosi lapoknak, továbbá számos folyóiratnak, évkönyvnek, emlékkönyvnek. *Írói álnevei: Sinapis, Ekefalvi, Araráti, Vendicus, M.Gy., Za-la.*

Saját könyvészetét külön füzetben jelentette meg: *Ötven év a toll szolgálatában 1885-1935* (Cluj-Kolozsvár, 1935.).

Az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* (EMKE) alapító és választmányi tagja volt, a *Magyar Nemzeti Kaszinó* számvizsgálója, a *Kossuth Lajos Asztaltársaság* alelnöke, az *Erdélyi Múzeum-Egylet*, az

Országos Múzeum- és Könyvtárbizottság tagja, a Függetlenségi Párt vezetőségi tagja, utóbb az Országos Magyar Párt intéző bizottságában tevékenykedett.

Merza Gyula 1943. december 15-én hunyt el Kolozsváron.

* * *

Ósi Kultúrák találkozása

Perzsa - hun - örmény kulturális napok Gyöngyösön 2006. január 10-24.

A gyöngyösi Mátra Múvelődési Központ adott helyet a január 10-én megnyílt, igen gazdag kiállításnak, amelyre az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a több ezer éves örmény kincsekből állított össze kiállítási tablókat (Urartui Birodalom leletanyagából, ötvös, kerámia, ékszer), Ani tárgyi emlékeiből, ősi templomok, kolostorok fotóiból, XIII-XIV. századi kódexekből stb), valamint babákon keresztül mutatta be Örményország gazdag népművészetét. Külön tárlóban láthatták az Egyesület által kiadott könyveket, valamint a mások által megjelentetett, örményekről szóló kiadványait.

Igen gazdag perzsa és hun anyagot láthattak a látogatók. A közös kiállítás elegáns installációja is hozzájárult a nagy sikerhez.

Január 18-án az őstörténeti konferencián délelőtt előadások hangzottak el a magyar ősről, szkítákról, hunokról, pártusokról, majd délután a perzsákról, végül az örményekről. *Dr. Issekutz Sarolta* 55 perces ismeretterjesztő előadást tartott az örmény történelem és kultúra évezredeiről, az örmény nyelvről, írásbeliségről, vallásról, a hazai örménység erdélyi gyökereiről és kultúrájáról, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tevékenységéről. A kiállítást és előadásokat többszáz diák nézte és hallgatta meg az érdeklődő felnőtteken kívül, amely miatt a konferenciatermet kinötte a hallgatóság, így az előadásokra a hatalmas színházteremben került sor, vetítéssel.

Az estét a *Kecskés Együttes* ismeretterjesztő archaikus zenei műsora zárta, *Kátainé Szilvay Ingrid* énekművész közreműködésével, aki többek között örményül egy dalt és az örmény Miatyánkot adta elő igen nagy sikerrel. A közönség több ráadást követelt ki magának szünni nem akaró tapsával. Szép és érdekes nap volt, amelyet csak fokozott a hun üstben készült finom hun ebéd.

M

* * *

Gergely Istvánné

Dr. Atzél Endre halálára

(1936-2005)

Dr. Atzél Endre, a mindnyájunk által szeretett és tisztelt Atzél Bandi, Bandi bácsi december 7-én, 68 éves korában tragikus hirtelenséggel elhunyt. Neves történelmi családok sarjaként kora gyermekéveitől a menekülés, üldöztetés, kitelepítés, hátrányos megkülönböztetés jutott osztályrészéül, mégis, a kilátástalannak látszó körülmények ellenére, egész életében az emberi és erkölcsi helytállás volt számára a legfőbb parancs.

Tizenkilenc évesen, az 1956-os forradalomban való részvételéért, 14 év börtönbüntetést kapott, amelyből több, mint 6 évet a legszigorúbb fegyházakban ténylegesen letöltött. A volt elítéltek a megtörhetetlen, bátor, önfeláldozó társra emlékeznek.

A diktatúra időszakában végzett lélek-és embermentő tevékenysége sokak csodálatát vívta ki: a menekülő, üldözött határon túli magyarok, románok, kelet-németek bújtatása, elszállásolása, esetenként külföldre csempészése, elesett öregek megsegítése, ápolása, és még sorolhatnánk. Tette mindezt egy Trabant nyergéből, biztos állás nélkül, elismerést, viszonzást nem várva.

A változás utáni időszak szerves folytatása a korábbi életútnak. A *Fráter Julianus Alapítvány* Kuratóriumának elnök emeritusa, a *Máltai Lovagrend* tagja, szoros együttműködésben dolgozott a *Johannita Lovagrend*, a *Transcar*, a *Pro Professione Alapítvány*, a *Segítő Jobb Alapítvány*, több egyházi és számos külföldi jótékony szervezet tisztségviselőivel, egységeivel. Fontos összekötő kapocs volt a támogatottak és támogatók között, terepismerete és térségbeli kapcsolatrendszere garanciát jelentett az adományok gyors és biztos célba-juttatására.

Mindig a legelesettebbek, a legrászorulóbbak, a legelhagyottabbak voltak azok, akiket felkarolt: betegek, öregek, mozgássérültek, árvízkárosultak. Szállított sok ezer tonna élelmet, gyógyszert, ruhát, orvosi műszert, könyvet, főleg Moldovába, Erdélybe és Kárpátaljára. Éjt nappallá téve róttá az utakat, vitte-hozta a Kárpát-medencei mozgássérülteket, szervezte magyarországi és külföldi nyaraltatásukat, Lourdes-i zarándokútjaikat. Szerepe volt az erdélyi szórványkollégiumok létrehozásában, iskolai könyvtárak, bentlakások felszerelésében.

Nemzetünk legelhagyottabb, legkiszolgáltatottabb töredékének, a csángóságnak megsegítése volt szíve számára a legfontosabb. 1992-ben döntő módon ő szervezte meg az ezer moldovai csángó magyarországi zarándokútját, hogy a pápalátogatáskor felmutathassák sajátos gondjaikat. Alapítványán keresztül megszámolhatatlanul sok út, szállítmány, nyaraltatás, jótékony célú hangverseny, gyermekek taníttatása, ösztöndíjak, technikai felszerelések külföldi forrásból való előteremtése szolgálta az ügyet. Lakása, ideje és ereje korlátlanul kedves csángóinak rendelkezésére állt.

A sok tízezer kilométer út, mint erős kötél, próbálta egybefogni a szétszakított nemzet részeit. Legendák övezték már életében. Ahogyan XX. századi paripáját, az autót ugratta, egyszemélyben volt középkori várúr és mindenre elszánt szegénylegény. Talán csak most értjük meg, miért halmozta a feladatokat, miért volt a nagy sietség, a túl nagy sebesség: rövidre szabott életében mindent el akart végezni, amit nemessége, áldozatkészsége és ügyszeretete belső parancsként reá rótt.

Igazi Nagyúr és igazi Szolgáló volt. Nyugodjék békében.

(Megjelent a Szabadság, 2005. december 17-i számában)

Szerk.megjegyzés: Az EÖGYKE évek óta támogatja a Fráter Julianus Alapítvány nemes célkitűzéseit.

* * *

Olvasói levelek

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek

Kedves Júlia!

Kézdivásárhely, 2004. január 12.

Az új évet, másokhoz hasonlóan, én is azzal kezdtem, hogy szánba vettem mulasztásaimat és anélkül, hogy az elkövetkezőkre nagy elhatározásokat tennék, vagy tehetnék, hiszen az idő múlásával megfogyatkozott az energia és az egészség, megpróbálom felmérni, mi az, amit még feltétlenül el kellene, illetve el szeretnék végezni, és mi az, amit másokra kell bíznom...

Júliától mindenek előtt a hosszas hallgatásomért szeretnék elnézést kérni.

Köszönöm, hogy rendszeresen megküldte az Erdélyi Gyökerek című füzeteket. Őszinte tisztelettel olvastam az azokban közölt írásokat, számos információval gazdagodtam ezek által. Arra készítették, hogy a korábbi helytörténeti kutatási terveimben a kézdivásárhelyi örményeknek a város gazdasági, társadalmi, egyházi életében betöltött szerepével behatóbban foglalkozzak. Be kell vallanom, sok más elfoglaltság mellett ezen a téren is csak töredék, amit felmutathatok.

2003. szeptemberétől, 51 évi szolgálati idő után már nem vagyok múzeumi alkalmazott, tehát nyugdíjasként magam dönthetem el, mivel foglalkozom, bár ez csak a szabadság látszatát keltheti, hiszen adóságokat kell törlesztenem elsősorban. Közben keresem azokat a fiatalokat, akik felvállalják a további teendőket, amelyek már nem telnek ki az én időmből.

Amikor az Erdélyi Örmény Gyökerek 2003. január-februári számaiban olvastam *Bakk Dávid Tímea*, általam is jól ismert kézdivásárhelyiekkel készült interjút, nagyon örültem, hogy végre van, illetve lesz egy fiatal, aki érzelmileg is kötődve a témához, hiszen részben örmény családból származik, felvállalja az igényesebb kutatómunkát is. Gratuláltam neki és biztattam a folytatásra. *Dávid Imre*, a nagyapja kollegám volt, Tímea szüleit pedig tanítottam, több mint harminc esztendővel ezelőtt, amikor középiskolai tanárként dolgoztam. Ugyancsak tanítványom volt *Roth András Lajos* történész, aki muzeológusként dolgozik Székelyudvarhelyen a dokumentációs könyvtárban. Egyelőre határozott, pozitív visszajelzéseket nem kaptam.

Egy kezdő fiattól elfogadható az érdeklődést felkeltő, csupán a visszaemlékezésekre alapozó, tehát interjú alapján rögzített ismertető. Történészről már elvárható az alaposabb levéltári kutatómunka. A város levéltári anyaga pedig Sepsiszentgyörgyön van. A kézdivásárhelyi múzeumban főleg céhek kiváltság-

levelei és jegyzőkönyvek maradtak meg. Ezek nagyrészt a hajdani kézművesiparra vonatkozó adatokat tartalmaznak. Az örményekre vonatkozóan ezért ezekben kevés információ található.

Az egyházaktól az anyakönyveket is begyűjtötték a levéltárba. A városi tanácsnál 1895-től vannak meg az anyakönyvek. Ezekben a kutatómunkát fiatal munkatársam, Dimény Attila, akinek a múzeum vezetését is átadtam, folyamatosan végzi, természetesen nem csak az örmény családokkal kapcsolatban. A nevek alapján lehet majd tisztázni a családi kapcsolatok alakulását, egyes családok származását, egy adott időszakban a foglalkozását, stb. A szentgyörgyi levéltárban pedig a gazdasági vonatkozású iratokból: vagyoni helyzet, foglalkozás, adók, stb. lehet majd kiegészíteni ezeket. Főleg a város kereskedelmére vonatkozó iratokat és az 1848 előtti időszakról a Kantafalva levéltári anyagát kell átnézni tüzetesebben. Most van néhány történelem szakos egyetemi hallgató, aki nyaranként nálunk gyakorlatozik, őket irányítjuk ebbe az irányba a kutatómunka terén. Természetesen adatokat magam is gyűjtöttem és a továbbiakban ezekhez igyekszem megtenni a kiegészítéseket.

Tímea tulajdonképpen négy család képviselőivel készített interjút: a *Bogdán, Zakariás, Dávid és Vikol* család leszármazottaival. A kézdivásárhelyi örmény származásúak között tartjuk számon a *Dobál, a Vertán, a Fejér, a Száva és a Kanabé* utódokat, Bereckben a *Khell* családot. A *Novák* családnak nem ismerem itt egyetlen képviselőjét se. A korábbiak közt természetesen jóval többen voltak. Bár az örmények itt is általában arra törekedtek, hogy házasságkötéskor az örmény származást részesítsék előnyben, de nagyon sok vegyes házasságot is kötöttek és így a leszármazottak között már csak az ősökre visszavezetve lehet megtalálni az örmény gyökereket, nevek alapján már nem. Példaként most csak azt említem, hogy *Dr. Gábor László* az ágyúöntő Gábor Áron öccsének, Gábor Imrének a dédunokája nem csak 1848-as hős elődjére, de örmény származására is büszke volt. Édesapja Dr. Gábor László bírósági elnök volt Kézdivásárhelyen és *Vertán Mária*t vette feleségül. Házasságukból három gyermek született: 1. László, aki bírósági elnök volt Budapesten, és 2003. december 30-án, 89 éves korában halt meg Budapesten. (Az Erdélyi Örmény Gyökerek 2004. februári száma közli a Szomorújelentést.) 2. Gábor Éva, zenetanárnő, meghalt Budapesten és 3. Gábor Dóra, 87 éves, él Kézdivásárhelyen. Az utóbbiaknak nem voltak gyermekei. Dr. Gábor Lászlónak azonban három fia, László, Péter és Áron Budapesten élnek. Személyesen nem ismerem őket, nem tudom mennyire tartják számon 1848-as hős elődüket és a Vertán ősöket.

Dr. Gábor László minden nyáron hazalátogatott Kézdivásárhelyre és Bereckbe, felkeresett a múzeumban és számos dokumentum fénymásolatát hozta el nekünk Budapestről, az Országos Levéltárból, Gábor Áronra, Turóczi Mózesre, az 1848-49-es háromszéki eseményekre vonatkozóan. Tőle kaptam fénymásolatokat *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című, 2000-ben megjelent munkájából, kézdivásárhelyi családokra vonatkozóan. Zachariás (491-492 old.). Róluk elsősorban azért, mert a Magyarhermány melletti Bodvajban *Zakariás Antal* volt Gábor Áron fő segítőtársa az első ágyuk öntésében. Tulajdonképpen ezek az első, még vasérből öntött, de jó minőségű ágyuk, sikeres sepsiszentgyörgyi bemutatásuk után döntöttek el, hogy Háromszék vállalta az önvédelmi harcot. (Tisztelettel és érdeklődéssel olvastam *dr. Száva Tibor Sándor: A két Zakariás és a Bodvaji vashámoz* című írását (EÖGY. 2004. nov. dec.) és természetesen *Sylvester Lajosnak* a Háromszékben közzétett írását is.) Ugyancsak Dr. Gábor Lászlótól kaptam leszármazási táblázatot a *Fejér Lukács* (f. Petraskó Veronika) családjáról. Az abban lévő helyesbítéseket és kiegészítéseket ő megtette.

Amikor 2003-ban az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, Adatszolgáltató lapot kaptam, amelyet sokszorosítottam és eljuttattam azokhoz, akiktől reméltem, hogy választ adnak a megadott postacímre. Úgy tudom, Bogdán Éva küldött ilyen kitöltött adatlapot, (ez közölte velem) és a Vikol család, Erzsike édesapja, Vikol Kálmán zenetanár, egykori kollegám Kolozsvárról 1941-ben jött Kézdivásárhelyre. Hat gyermeke közül az öt nagyobbát tanítottam. Gyermekei számon tartják örmény származásukat, adatlapot töltöttek ki. Zakariás Mária már semmi újabb adattal nem tudott szolgálni. Így ez az adatgyűjtés nem lehetett sikeres, nem volt kit megkérdezni. A régi örmény családok leszármazottai részben kitelepedtek, részben kihaltak. Vannak azonban bizonyosan olyan leszármazottak, akiknek örmény gyökereik vannak, de nem tudnak róla. Ezért tartom tiszteletreméltónak az ilyen irányú kutatómunkát. A régi anyakönyvekből remélhetőleg sok mindenre fény derül. Egyelőre figyelem a Füzetekben közölt ilyen jellegű információkat és feljegyeztem a kézdivásárhelyi vonatkozásúakat.

Rendszeresen megkaptam a Múzeum címére és a Múzeumnak küldött EÖGY füzetek 3-3 példányát. Korábban más kiadványokat is. Azokról pontos jegyzéket készítek és megküldöm. Most, sajnos, meglehetősen gyenge egészségi állapotban vagyok és nem járok be a múzeumba, ezért mellékeltem, csak a 2004-es esztendőre vonatkozó köszönő levelet küldhetem.

Az EÖGY füzetek egyik példányát a népes Vikol családnak adtam át. Egy példányt Zakariás Máriának adok minden hónapban olvasásra, amelyet továbbvisz Gábor Dórához, aki id. Dr. Gábor László és Vertán Mária lánya, és aki első unokatestvére, mert Mária édesanyja Vertán Rozália volt. Ezt a példányt mindig visszaadja, ezt adjuk oda tanulmányozásra annak, aki kéri. És marad egy példány a múzeum gyűjteményében.

Kézdivásárhelyen tudomásom szerint Dávid Imre, Roth Pista bácsi és Bogdán Éva kap egy-egy példányt a füzetekből. Eleinte ők is kölcsönözték, az utóbbi időben ez már többnyire elmaradt.

Az örmény származás tudatát a Dávid család ápolja, ők Csíkszépvízre is elmentek az ott szervezett találkozóra. És természetesen Vikol Erzsike is, aki azonban beteg, szívűtött, nyugdíjas tanárnő...

Az örmények tiszteletreméltó, megbecsült polgárai voltak a városnak, akik anyagi helyzetük folytán jótékonyági intézményeket is támogatni tudtak és a katolikus egyházat is jelentős anyagi támogatásban tudták részesíteni.

Meglátásom szerint kézdivásárhelyi vonatkozásban is megállja a helyét az általános megállapítás, hogy az örmény származásúak általában jobb magyarok és jobb katolikusok voltak, mint sok más katolikus magyar. Ilyen kijelentést azonban kockázatos tenni, mert lehetnek, akik sérelemként fogják fel, ahelyett, hogy az elismerést példamutatásként értékelnék. Ezen kívül az általánosításokat soha sem tekinthetjük egyetemes érvényű értékítéletnek. Minden közösségben régebben is voltak, ma is vannak kisebb-nagyobb konfliktusok. Most nem akarok kitérni arra, hogy a kézdivásárhelyi kézművesek és az örmény kereskedők közt hol adódtak ilyen természetűek, mert nem ezek voltak a jellemzőek és a közösség életét meghatározók.

Olvasom a Barangolásokat Erdélyben, pl. a Wertán Zsolt írását a 2003. január-februári számban, ahol a II. részben rólunk is szó esik. Hálásan köszönjük, köszönöm. Dr. Szarka György egyébként gyakran hozott csoportokat a múzeumba, mindig jó barátsággal jött és mi is szeretettel fogadtuk őket. Természetesen más csoportokat is.

Kedves Júlia! Megnéztem *Pálmay József: Háromszék Vármegye Nemes Családjai* című kötetben a Kerekes családra vonatkozó adatokat. Kerekes Balázusra vonatkozóan valóban említi az 1658-as évet, a lezármazottaknál azonban Kelement már nem. Az adatait Bak Endre Kézdivásárhely s az ottani Jancsó családok története, 1895-ben megjelent könyvéből veszi, de ott sem találtam több információt. Az anyakönyvekben a ma élőkől visszafelé kell keresni, ameddig egyáltalán vissza lehet jutni azokból is.

Az EÖGY decemberi számában kitűnő a Bocskai intelme. Fénymásoltam és hivatkozással a forrásra küldtem a barátaimnak.

Sok a felhalmozódott mondanivaló, de most már nem terhelem tovább az amúgy is túl terjedelmesre sikeredett beszámolóval.

Még egyszer kérem, ne nehezteljen az elmaradt visszajelzések miatt.

Az új évben jó egészséget, munkakedvet, további eredményes munkát kívánok, tisztelettel és szeretettel,

Incze László

*

Bálintné Kovács Juliának, Kolozsvár

Igen tisztelt Asszonyom!

Ezúton köszönöm minden hónapi fáradozását az Erdélyi Örmény Gyökerek elküldését illetően. Igaz, hogy apai ágon 100 %-os örmény vagyok, de már a Nagypám apja se tudott örményül, s én magyar kultúrán nőttem fel, így csak „kültagnak” számíthatok.

Kívánok áldott, szép ünnepeket és minden jót. Kezeit csókolja tisztelettel:

Dr. Patrubány Miklós (Medgyes)

(Szerk. megjegyzés: A levél írója édesapja Patrubány Miklósnak, a Magyarok Világszövetsége elnökének)

* * *

Botár Edit tárlata

Botár Edit festőművész akvarell kiállítása január 10-én nyílt meg a Magyarok Háza Csontváry termében, melyet Banner Zoltán művészettörténész nyitott meg.

Bánffy György, nyelvünk nagykövete

Egy nagyszerű színművész, a magyar nyelv nagykövete, Bánffy György volt szerdán este a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium dísztermében Rákay Philip zenés, színházi beszélgetős műsorának vendége, akit sokan és sokszor próbáltak már elhallgattatni. A művész a színpadra lépve Gergely Éva énekessel együtt, Doncsev András zongorista kíséretében adta elő a Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország című dalt.

Rákay Philip kérdésére válaszolva Bánffy György elmondta: édesapjától, Hunyadi Búzás Endrétől a Teleki-kormány tagjától hazaszeretetet, édesanyjától, Pápay V. Klárától, korának egyik legszebben beszélő magyar színésznőjétől a magyar nyelv és az irodalom iránti olthatatlan szenvedélyt örökölte. Úgy érzi, életútjának embert próbáló stációit Isten mindig a javára fordította. 1943 után az oroszok deportálták a temesvári táborba, ahol életveszélyes himlőbetegségbe esett. Csodával határos módon gyógyult meg. Egy 1949-es tehetségkutató verseny után vették fel a Színház és Filmművészeti Főiskolára és a Nemzeti Színházba, de az utóbbi helyről Major Tamás elüldözte. Ennek köszönhetően került a Fővárosi Operett-színházba. Mivel 1956-ban közfelkiáltással választották a színház forradalmi tanácsába, 1960-ig szilenciumra ítélték. Ekkor kezdett el verset mondani vidéki pódiumokon, majd a rádióban is. A hatalom büntetésnek szánta, hogy vidékre, a pécsi színházhoz száműzte 1971 -ig, ám Isten csodálatos ajándékként eljátszhatta a színi irodalom legszebb Shakespeare-szerepeit. Egy III. Richárd-tévéfelvétel nyomán vált országos hírvé, majd rajongva tisztelt versmondóvá.

Bánffy György legendás előadóstjeivel, monodrámáival missziót teljesített. Vörösmarty, Petőfi, Arany verseivel, a Széchenyi István naplójából készült monodrámával és közéleti szerepléseivel jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy visszatérjen a sokszor megalázott magyar nemzet büszkesége és önbecsülése. Hite szerint a 2006-os esztendő jó hírt és eddig soha nem tapasztalt pozitív változást hoz a magyarság életében.

(Megjelent a Magyar Nemzet 2006. január 6-i számában)

* * *

Örmény templomok, kolostorok

A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomaikat a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk magunk körül mindenütt a természet rendjében.

Az örmények a világon elsőként, 301-ben államvallásként vették fel a kereszténységet. Jézus két apostola, Bertalan és Tádé ismertette meg az örményekkel a krisztusi tanokat, a szeretet tanát. Az első örmény templomokat a pogány kori kultikus helyeken emelték és némelyikük alapjában ma is fellelhető a hajdani pogány szentély.

A templomok és a kolostorok minden időben a nemzeti nyelv, a tudomány és a kultúra fellegvárai voltak. Ezek, a - múlt időnek makacsul ellenálló - kőmatuzsálemek valósággal behálózták az ország területét.

Szabó László fotóművész érdeklődését felkeltette az örmény templomépítészet és hat hátizsákos turistaúton több száz fotót készített a mai Örményország, Hegyi-Karabah, Törökország, Irán, Libanon és Szíria területén. A kiállításon a legszebb felvételek láthatók.

Helyszín: XII. ker. Budapest, Művelődési Központ kupolaterme, (Budapest, XII. Csörsz utca 18.) A kiállítás fővédnöke: Dr. Mitnyan György polgármester. A tárlat 2006. február 6-ig tekinthető meg.

*Csikszentgyörgyi- Ficzus Margit
XII. ker. Örmény Önkormányzat elnöke*

* * *

„Mi az élet? Az élet a halál”

(Claude Bernard)

* * *

Nagy ember képe az „Ördög bibliáján”
Gorové István miniszter régi magyar kártyán

A magyar kártya vagy Tell-kártya neve „svájci (helvét) kártya” is volt. Svájcban nem gyártották, nem is használták. Kolozsvárott már 1827-ben színpadra állították Schiller Tell Vilmos című drámáját, történetét tehát ismerték Magyarországon. A mai magyar kártyán is régi svájci ruhába öltözött emberek láthatók, akárcsak az 1973-ban Sylvia Mann angol gyűjtő és kártyatörténésznél megtalált Schneider József kártyakészítő lapjain (Pest, kb. 1835, a ma ismert legelső magyar kártya). Ezeken német a felirat, de Salamon Antal Tell-kártyáin 1855 körül már ismert a magyar *Kuoni* pásztor, *Stüssi* vadász stb. jelzés.

Az 1867-es kiegyezés utáni magyarországi vezetőket a Játékkártyagyár R.T. Pest díszmagyarban mutatja be az 1890 környékén kiadott Tell-kártyán. *Gorové István* (Pest 1819. augusztus 20. Budapest, 1881. május 31.) politikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja is látható az egyik lap félfeloldalon (egy lapon két mellkép van egymással szemben). Örmény származású édesapja, Gorové László (Szamosújvár, 1780. június 2. Pest, 1839. március 11.) a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt, kinek színműveit elő is adták, és megírta Eger vára, valamint a bánsági bolgárok történetét.

Gorové István gróf Széchenyi István reformokat követelő táborához csatlakozott, s kidolgozta a hazai vasúti hálózat részletes tervezetét. 1842-43-ban külföldi utazásán ismerkedett meg gróf Andrássy Gyulával. Útjáról Nyugat című írásában számolt be liberális nézőponttal, de korának cenzorai egyes részletek kiadását megtiltották. 1846-ban Kossuth Lajos követte a Végegyet igazgatói székében, mely egyesület az osztrákok Magyarországot gyarmatnak tekintő politikája ellen alakult meg. Gorové körirata az elnyomott magyar közgazdaság érdekében a vámtarifa kérdéseiről szólt. Az 1848-49-es szabadságharc idején képviselő volt. A debreceni képviselőházban jegyzőként dolgozott, s részt vett az 1849. április 14-i függetlenségi nyilatkozat megszövegezésében. Az 1849. augusztusi fegyverletétel után menekülnie kellett, Törökországon át Nyugat-Európába ment; 1856-ban térhetett haza. A Deák Ferenc vezette párthoz csatlakozott, amely az 1848. április 11-i törvény visszaállítására törekedett. Gorové István fővárosi képviselőként vett részt az 1861-es országgyűlésen, melyet Ferenc József fölösztatott.

Az 1865-67-es országgyűlésnek kellett megoldania az osztrák örökös tartományokkal szemben fennálló kérdések szabályozását. Deák Ferenc 1865. április 16-i „húsvéti cikkében” ismertette a magyarok feltételeit, majd megtette indítványát a 67-es bizottság kiküldésére. Gorové István is tagja volt e bizottságnak.

A kiegyezés után megalakult magyar kormánynak a fejlődőképes Magyarország megteremtése volt a feladata. Néhány kivétellel ugyanazok vezették hazánkat 1867 után, mint akik tették ezt 1849-ben (*Gorové István földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterként* tevékenykedett 1867. február 20-tól 1870. május 23-ig. Az egyéni szabadság híveként megteremtette az ipari szabadságot, sürgette a vallási egyenlőség alapján a kötelező polgári házasságot. A kereskedelmi kamarák létrehozása, a lótenyésztés elkülönítése is az ő munkáját dicsérte. A posta, a távírda megteremtésekor az egész országban csak három magyarul tudó távírdász volt!

1869-ben a húsz évvel előbbi szabadságharc két résztvevője került szembe a Teréz-Erzsébetvárosi képviselő-választáson: Gorové István minisztert Jókai Mór buktatta meg.

1870. április 1-től a következő év június 1-ig közmunka- és közlekedésügyi miniszterként Gorové a vasúthálózat fejlesztésén munkálkodott.

Meg kell említeni, hogy díszmagyarban ábrázolja őt egy 1876 környékén készített kártyalap is.

(Megjelent a Hegyvidék 2005. szeptember 21-i számában)

* * *

Meghívó

A Fővárosi Örmény Klub 2006. február 16-án du. 17 órakor tartja következő találkozóját.

Műsor: I. rész: Vendégünk *Bánffy György* színművész

II. rész: *Kovács Bálint*: Erdélyi örmény kéziratok a Vatikáni Könyvtárban –

Vetített képes előadás. Kérjük a pontos megjelenést!

A klubestet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi.

Támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottságának Közművelődési és Tudományos Alapja.

* * *

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Kilenc éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbitására fordítjuk. **Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is.** Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által mellékelt, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként

a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma: 0011

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabvány méretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

* * *

Szomorújelentés

SOLI DEO GLORIA

*„ Boldogok a halottak,
akik az Urban hálnak meg.”*

Jelenések 14,13

*„Ama nemes harcot megharcoltam,
futásomat elvégeztem, a hitet meg
tartottam...” 2 Timóteus 4,7*

Isten akaratában megnyugodva szomorú, de az Úr Jézus Krisztus megváltását hittel elfogadó szívvel tudatjuk, hogy

ittebei Kiss István

édesapánk, nagyapánk,

a Debreceni Felsőkereskedelmi Iskola tanára,

az egykori Horthy István Diákkaptár Szövetség országos főtitkára,

a Budapesti Toldy Ferenc Gimnázium igazgatója, ig. helyettese, tanára,

a Budapesti Eötvös József Gimnázium tanára,

gimnáziumi igazgató, vasdiplomás nyugalmazott tanár

Istentől megáldott életének 100. évében, állapotát türelemmel és alázattal elfogadva, szellemében épen, lelkében békességgel, testében elfáradva,

2005. december 25-én csendesén hazatért Teremtő Urához.

Életéért a református egyház szertartása szerint

2006. január 15-én, vasárnap 12 órakor a

Fasori református templomban adtak hálát.
Hamvai az istentiszteletet követően, a templom kolumbáriumában kerültek elhelyezésre.
Áldott emlékét szerető szívünkben őrizzük.

Gyászolják:

Dr. Kiss István fia, Kiss Katalin leánya, Dr. Urbán Éva menyee,
Megyeri József veje, Megyeri Gergely, Megyeri Zsófia, Kiss Dorottya - unokái,
rokonai, barátai, kollégái és tanítványai

* * *

Gyertyaszentelő Boldogasszony

Ünnepe: 2006. február 2.

A *Münchener-kódexben* (1466) *Szűz Mária tisztulata*, az *Érdy-kódexben* (1527) *Asszonyunk Mária tisztulata*, *Mária tisztulásának napja*, vagyis *Találkozás*, amikor a világ világosságát, *Jézust* a mózesi törvény értelmében bemutatta a templomban (Lukács 2, 22-32).

A szentelt gyertya már az ókeresztény korban Krisztus jelképe. Az egyházi értelmezés szerint a viasz emlékeztet Jézus emberi természetére, a világosság pedig istenségére. Más értelmezés szerint a halandóságra, mert a gyertya magát fölemészti, hogy másoknak szolgálhasson. Más magyarázat szerint az égő gyertya a jócselekedetekkel ékeskedő hitet jelképezi, mert amint a gyertya láng nélkül nem világíthat, éppen úgy a hit jócselekedetek nélkül halott.

Kevés olyan katolikus hajlék akad, ahol manapság is még ne volna szentelt gyertya. Régebben a sublót vagy a láda fiában tartották, vagy 'felöltöztetve', szalaggal átkötve a falra akasztották. Főképpen vihar mellett gyújtották meg, és imádkoztak mellette.

A szentelt gyertya végigkíséri, oltalmazza a hívő embert egész életén át.

(-y-nes)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja az Országos Örmény Önkormányzat és

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.